

SVEUČILIŠTE / UNIVERZITET "VITEZ"

VITEZ

Poslovni centar Vitez 96-2 , Vitez

Rektorat; Poslovni centar Vitez 96-2, Vitez

Menadžment ,Finansijska služba; Školska 23, 72270 Travnik, Bosna i Hercegovina ;
Studentska služba i Nastavna služba; Školska 23 72270 Travnik, Bosna i Hercegovina,
www.unvi.edu.ba

PRIRUČNIK ZA OSIGURANJE KVALITETA

SADRŽAJ:

1. UVODNA RIJEČ	4
2. ZA ŠTA SE ZALAŽE BOLONJSKA DEKLARACIJA?	6
3. ZAŠTO UVODIMO SISTEM OSIGURANJA I UNAPREĐENJA KVALITETA NA Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ Vitez.	8
4. ŠTA VRJEDNUJEMO NA SVEUČILIŠTU/UNIVERZITETU?	10
4.1. Ključne oblasti u vrednovanju :	10
4.2. Kako vrednujemo?	12
5. KOME JE NAMJENJEN OVAJ PRIRUČNIK?	12
6. POJMOVNIK OSNOVNIH TERMINA I DEFINICIJA	13
7. AKREDITACIJA.....	13
7.1. Akreditacija Sveučilišta/Univerziteta	14
7.2. Akreditacija Fakulteta	14
7.3. Akreditacija studijskog smjera	14
8. OCJENJIVANJE UNIVERZITETA, FAKULTETA I STUDIJSKIH PROGRAMA.....	14
9. OSIGURANJE KVALITETA U EUROPSKOM VISOKOOBRAZOVNOM PROSTORU.....	32
9.1.Političke odluke i temeljni dokumenti o politikama	32
9.2. Koncepti i pristupi kvalitetu	33
9.3. Spoljni mehanizmi.....	34
9.4. Instrukcijski sistem.....	35
9.5. Akreditacija	35
9.6. Samovrednovanje visokoškolskih institucija - pojmovni okvir i praktična primjena	36
9.7.Indikatori kvaliteta visokoškolske institucije	37
9.7.1. Faktori uspješnog samovrednovanja	38
9.7.2. Standardi za unutrašnje osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.....	39

9.7.3.	Standardi za spoljno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju	40
10.	STANDARDI I SMJERNICE ZA OSIGURANJE KVALITETA U VISOKOM OBRAZOVANJU U BOSNI I HERCEGOVINI.....	41
11.	LITERATURA:	55

1. UVODNA RIJEČ

Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ svoju viziju budućnosti zasniva na pretpostavkama da se društva u regionu jugoistočne i istočne Europe, nalaze u procesu promjena, reformi i tranzicije prema građanskom demokratskom društvu, koje karakterišu parlamentarni pluralizam, pravna država, vladavina zakonitosti i tržišna privreda sa dominacijom privatnog vlasništva. Bez sumnje je daje tom novom vremenu potrebno novo duboko znanje, koje prije svega znači iskorak iz postojećeg kulturno-civilizacijskog okruženja BiH ka novom pogledu na svijet i drugačijem pristupu ekonomije, pravnom sistemu, zdravstvenoj zaštiti, diseminaciji informacija i sticanje znanja. Holistički pristup fenomenu «dobra» za svakog pojedinca podrazumijeva unapređenje njegovog individualnog i porodičnog zdravlja, demokratizaciju znanja, slobodno odlučivanje i odgovornost, osiguravanje kvalitete življenja i integraciju pojedinca sa njegovim socijalnim okruženjem, porodicom i lokalnom zajednicom. U okviru tih zadataka Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ nastoji na sebe preuzeti odgovornost edukatora.

Sveučilište/Univerziteta „VITEZ“ sa sloganom «Škola europskih znanja» polazi od iskustva socijalno i ekonomski uspješnih i tehnoloških razvijenih zemalja. To znači da se procesom obuke i obrazovnim standardima trebaju kreirati kadrovi educirani u multidisciplinarnim područjima sa operativnim znanjima i fokusom na razvoj kreativnih sposobnosti studenata.

Praktične primjene su usmjerene ka sticanju znanja koje će kvalifikovati studente za poslove u visokotehnologiziranom okruženju za koje se traži razumjevanje propesa i sposobnosti upravljanja sistemima koji posjeduju «meta» inteligenciju, ali će se tražiti i inicijativnost, preduzetništvo, sposobnosti psihološke evaluacije i orkestriranja radnih grupa i timova, sposobnosti donošenja odluka u deficitu vremena, sposobnosti daljeg cjeloživotnog učenja, sposobnosti fokusiranja relevantnih informacija u okruženjima informacionog obilja i informacionog zagađenja, sposobnosti procesiranja više simultanih poslova i sposobnosti kreativne integracije znanja i prakse iz disparatnih i različitih oblas

Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ Vitez će efikasnost i efektivnost studija, atraktivnost multidisciplinarnih nastavnih programa koji korespondiraju sa budućim izazovima, te psihološko i preduzetničko animiranje studenata kroz primjenu interaktivnih pedagoških tehnologija u organizaciji i izvođenju nastavno-naučnog procesa, proizvodi visoku prolaznost kao funkciju prenetih znanja i vještina studentima, ali i kao posljedici visoke motivisanosti studenata.

Da bi na Univerzitetu ostvarili postavljenu viziju i ciljeve potrebno je uspostaviti visoki kvalitet standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja. U cilju te realizacije ova Priručnik za osiguranje kvaliteta treba poslužiti kao orijentir kako bi to ostvarili.

Rektor:
Prof. dr. Nikola Grabovac

2. ZA ŠTA SE ZALAŽE BOLONJSKA DEKLARACIJA?

Bolonjska deklaracija je zajednička deklaracija europskih ministara obrazovanja potpisana u Bologni 19. juna 1999. godine, a odnosi se na reformu sistema visokog obrazovanja u Europi koji je poznat kao „Bolonjski proces“. Potpisnici, ministri 29 zemalja, složili su se da u razdoblju do 2010. godine sprovedu konkretne mjere s ciljem jedinstvenog europskog visokoškolskog prostora i to na sljedeći način:

1. Prihvatanje sistema lako prepoznatljivih i uporedivih stepena kao i Dodataka diplomi u svrhu kretanja zapošljavanja Europljana i konkurentnosti europskog sistema obrazovanja na međunarodnom nivou.

2. Prihvatanje sistema obrazovanja koji se temelji na dva ciklusa : dodiplomskom i diplomskom. Drugi ciklus, tj. diplomski može upisati student koji završi prvi ciklus. Prvi ciklus mora trajati najmanje tri godine. Obrazovanje stečeno završetkom preddiplomskih studija mora biti takvo da se njime može zaposliti na europskom tržištu rada. Drugim se ciklusom stiče stepen magistra/doktora, kao što je u mnogim europskim zemljama.

3. Uvođenje bodovnog sistema ECTS (European Credit Transfer System – Europski sistem prenosa bodova) koji predstavlja prikladno sredstvo za ostvarenje studentske mobilnosti (pokretljivosti). Student može sakupljati bodove i van sistema visokog obrazovanja, npr. u sistemu cjeloživotnog učenja.

4. Pokretanje mobilnosti putem kojim će se studenti moći uključivati u nastavu i obuku i moći koristiti sve pogodnosti predviđene za studente na univerzitetima u drugim zemljama. Istovremeno će se nastavnicima i administrativnom osoblju priznavati vrijeme provedeno na istraživanju u nastavi i u drugim europskim zemljama.

5. Pokretanje europske saradnje u brizi za kvalitet, s ciljem stvaranja uporedivih kriterijuma i metodologija osiguranja i provjere kvaliteta svakog visokoškolskog sistema.

6. Pokretanje tzv. europske dimenzije u visokom školstvu, posebno u programima studija, saradnje među visokoškolskim ustanovama, mobilnosti i integralnim studijskim programima.

Iz priloženog se vidi da Bolonjski proces obuhvata promjenu strukture visokog obrazovanja, reformu prilagođenu potrebama studenata i tržišta rada, izgradnju sistema za osiguranje kvaliteta, promjenu sistema kvalifikacija, mobilnost i cjeloživotno učenje. Cilj Bolonjske deklaracije je da stvori fleksibilne obrazovne sisteme u kojima će postojati velike mogućnosti za mobilnost u cijeloj Europi. Nije dovoljno definirati znanja i vještine i mjeriti ih, već je dat naglasak na ličnim i profesionalnim kompetencijama koje se moraju programirano razvijati tokom obrazovanja. Zbog toga je pri izradi novih programa potrebno definirati kompetencije, znanja i vještine, pa tek onda izraditi program učenja i školovanja. Bolonjski proces ima naglašenu europsku dimenziju jer podrazumjeva slobodno kretanje studenata po Europi.

Jan Figel, povjerenik Europske komisije za obrazovanje i kulturu smatra da sa reformom Bolonjske deklaracije moguće je stvoriti europski prostor visokog obrazovanja ali također i tržišta rada. Za individualce koji u svojim rukama imaju diplome, kvalifikacije, europeizacija čitavog područja znači da imaju više i bolje mogućnosti da pronađu posao ili da budu konkurentni na tržištu, kako za sebe, tako i za konkurentniju Europu.

Kvalitet u visokom obrazovanju je jedan od najčešćih pojmova koji u posljednjih pet godina izgovaraju kreatori visokoobrazovnih politika u svim europskim državama. Poimanje kvaliteta i temeljne postavke pojedinih koncepta se mješaju, prepliću i mjenjaju zbog stalnih promjena u okruženju u kojem deluju visokoobrazovne institucije, kao i zbog povećanja znanja unutar visooobrazovnih sistema i institucija koje postupno razvijaju svoje vlastite koncepcije kvaliteta i modele vrednovanja i upravljanja kvalitetom.

Jedno od ključnih faza u procesu harmonizacije visokoškolskih sistema u Europskom prostoru visokog obrazovanja (European Higher Education Area, EHEA), je izgradnja sistema za unapređenje kvaliteta visokog obrazovanja. Standarde i smjernice za osiguranje kvaliteta u Europskom prostoru visokog obrazovanja (SGQA/ESG) pripremila je Europsko udruženje za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA) u saradnji sa ostalima i na zahtjev Bolonjske konferencije održane u Berlinu 2003. Oni su prihvaćeni na konferenciji u Bergenu (2005.), čime su postali djelom obaveza zemalja potpisnica koje su morale izvestiti o njihovom sprovođenju na Lisabonskoj konferenciji 2007.

Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta na Europskom visokoobrazovnom prostoru (ESG) podupiru sljedeća načela:

1. interes studenata i poslodavaca i društva uopće za kvalitetno visoko obrazovanje;
2. središnja važnost autonomije univerziteta, iz spoznaju kako autonomija donosi veliku odgovornost. Univerziteti snose glavnu odgovornost za kvalitet i njegovo osiguranje;
3. potreba za spoljnim osiguranjem kvaliteta mora odgovarati svrsi i mora predstavljati samo odgovarajući i nužan teret fakultetima za ostvarenje njihovih ciljeva;
4. kvalitet akademskih programa mora se razvijati i poboljšavati u korist studenata i drugih korisnika visokog obrazovanja na Europskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA);
5. moraju postojati uspješne i kvalitetne organizacijske strukture koje će pružati i podupirati akademske programe;
6. transparentnost i korištenje spoljne ekspertize važni su u procesima osiguranja kvaliteta;
7. potrebno je podsticati kulturu kvaliteta unutar univerziteta;

8. potrebno je razviti procese kojima će univerziteti pokazivati svoju odgovornost, uključujući i odgovornost za ulaganje javnog i privatnog novca;
9. osiguranje kvaliteta za potrebe utvrđivanja odgovornosti potpuno je kompatibilno sa osiguranjem kvaliteta za potrebe poboljšanja;
10. univerziteti moraju pokazati svoj kvalitet i u zemlji i u inostranstvu;
11. procesi kojima se koristi ne smiju gušiti različitost i inovativnost.

Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju nema samo jednu svrhu, niti se temelji na jednoj metodologiji, već ima različito značenje u različitim kontekstima.

„Osiguranje kvaliteta“ sveobuhvatni je izraz koji obično uključuje sve politike, procese, aktivnosti i mehanizme kojima se priznaje, održava i razvija kvalitet visokog obrazovanja. Sistem osiguranja kvaliteta zasniva se na autonomiji svake visokoobrazovne institucije i njenoj korporativnoj odgovornosti za kvalitet obrazovanja koje pruža svojim studentima.

3. ZAŠTO UVODIMO SISTEM OSIGURANJA I UNAPREĐENJA KVALITETA NA Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ Vitez.

Uspostavljanje sistema kvaliteta neophodno je u svim oblastima djelovanja i rada, prirodno i u obrazovanju koje utiče na razvoj društva u celini. Samovrednovanje se nalazi u centru sistema kvaliteta obrazovanja. To znači da su obrazovne ustanove kao ustanove profesionalaca i stručnjaka dobile mogućnost da doprinesu sopstvenom razvoju i da budu ravnopravni partneri u uspostavljanju, unapređivanju i obezbjeđivanju kvaliteta.

Cilj ovog priručnika je da pruži Sveučilištu/Univerzitetu pomoć u procesu samovrednovanja, kao i u izgradnji pametne organizacije koja samo timskim radom može biti prepoznatljiva na tržištu ekonomije znanja.

Obrazovna institucija koja precizno i pouzdano zna da utvrdi i profesionalno da procjeni i vrednuje efekte svoga rada i života u cjelini ili pojedinim segmentima i koja na osnovu samovrednovanja može da osmisli i unaprijedi sopstveni razvoj na dobrom je putu da izgradi vlastiti sistem obezbjeđivanja kvaliteta. On podrazumijeva da zajedno svi posredni i neposredni učesnici mogu dati odgovore na pitanja:

1. **Kakav je naš Univerzitet?**
2. **Kako to znamo?**
3. **Šta treba da učinimo da bude još bolje?**

Odgovore na ova pitanja mogu dati:

1.1 Nastavnik

Samovrednovanje iz ugla nastavnika, sasvim je pojednostavljeno, znači stalno postavljanje pitanja: Šta sam uradio/la dobro, čime sam zadovoljan/la? Koje sam ciljeve postigao/la, a koje nisam? Šta je prošlo bolje/gore nego što sam očekivao/la? Da li sam poklonio/la pažnju svakom studentu na pravi način? Šta još treba da naučim da bi postigao/la bolje rezultate?

1.2. Student

Samovrednovanje studentu omogućava da objektivno sagledava i razvija sposobnosti koje će mu pomoći da stvori naviku da planira, prati, vrednuje i unapređuje svoje aktivnosti na fakultetu. Tako se stvara kultura vrednovanja kako sopstvenog rada, tako i rada drugih.

1.3. Rukovodstvo Sveučilišta/Univerziteta

Rukovođenje i organizacija rada Sveučilišta/Univerziteta, nameće potrebu da predsjednik UO Univerziteta, rektor, prorektori i menadžeri provjere sopstvenu efikasnost u cilju obezbjeđivanja što kvalitetnijih uslova za rad studenata i zaposlenih.

Cilj samovrednovanja je unapređenje rada Sveučilišta/Univerziteta. Samovrednovanje je istovremeno i znak da je Sveučilište/Univerzitet spreman da prihvati odgovornost za sopstveni rad i razvoj. To nije jedini oblik vrednovanja rada, ali je osnova za druge vrste vrednovanja. Samovrednovanje je kontinuirani proces u kome se Sveučilište/Univerzitet ne bavi samo sagledavanjem rezultata, već i procjenom koliko su efikasne aktivnosti koje djelimično ili u potpunosti zavise od aktera na Sveučilištu/Univerzitetu. U tom smislu, potrebno je poštovanje određenih principa:

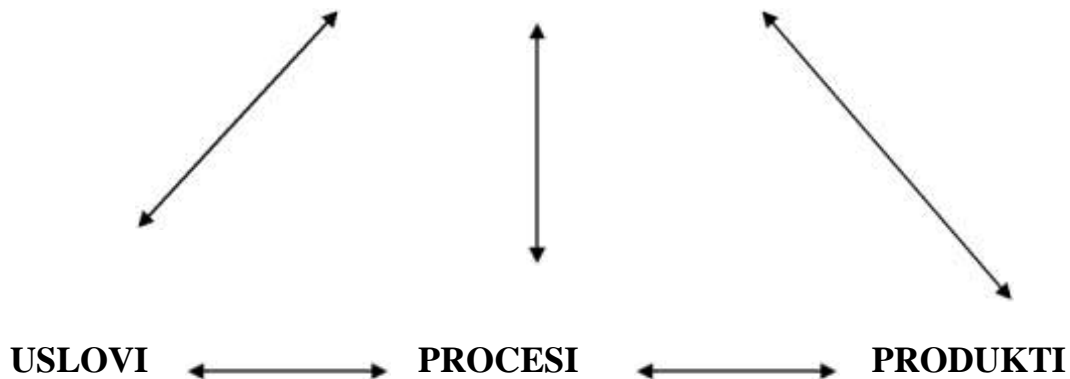
1. Potrebno je sagledati činjenice i pojave sa više aspekata i uporediti podatke dobijene od različitih učesnika;
2. Podatke prikupljene različitim instrumentima treba obraditi i analizirati da bi postale relevantne činjenice;
3. Mora se obezbediti anonimnost podataka i njihova zaštita od zloupotrebe;
4. Briga za kvalitet treba da bude profesionalna i zajednička odgovornost svih zaposlenih na Sveučilištu/Univerzitetu; slabe strane se moraju rješavati kao zajednički problem, a ne kao problem pojedinca;
5. O rezultatima samovrednovanja treba obavjestiti sve zainteresovane strane;
6. Planirani koraci treba da budu dostupni i ostvarljivi, ali uvijek treba imati na umu i širu perspektivu procesa;

7. Sveučilište/Univerzitet treba da izradi i usvoji pravila i procedure za izvođenje samovrednovanja koje sadrže:
- Osnovna načela za obezbjeđivanje odgovarajuće klime i kulture (pravila komunikacije);
 - Pravila čuvanja, zaštite i raspolaganja podacima;
 - Način obrađivanja podataka;
 - Instrument za praćenje i vrednovanje kvaliteta rada Univerziteta.

4. ŠTA VRJEDNUJEMO NA SVEUČILIŠTU/UNIVERZITETU?

Da bi se sagledao kvalitet rada Sveučilišta/Univerziteta, potrebno je razmišljati o uslovima u kojima Univerzitet sa svojim fakultetima radi, procesima koji se dešavaju na Univerzitetu i produktima, ishodima ili rezultatima koje Univerzitet postiže.

RAD I ŽIVOT SVEUČILIŠTA/ UNIVERZITETA U CJELINI

4.1. Ključne oblasti u vrednovanju :

- 1. Nastavni plan / naučno-istraživački rad**
- 2. Nastava i učenje**
- 3. Postignuća studenata**
- 4. Podrška studentima**
- 5. Resursi**
- 6. Organizacija, rukovođenje i obezbjeđivanje kvaliteta**

Šta se može vrednovati u ključnim oblastima

a) **Nastavni plan.** Vrednovanjem kvaliteta nastavnog plana vršimo procjenu: njegove strukture, kvaliteta nastavne ponude, usklađenost sa specifičnostima i potrebama studenata i spoljnoog svijeta, vezu razvojnog plana sa rezultatima samovrednovanja Univerziteta. Nastavnim planom (curriculum) utvrđuje se raspored predmetnih jedinica (predmeta, modula i drugih nastavnih oblika) prema semestrima i godinama studija sa pripadajućom metrikom studija, kao i struktura predmetnih jedinica prema tipu, prema pripadnosti predmetnoj oblasti odnosno širem i užem naučnom području, prema nivou složenosti/apstrakcije i prema obaveznosti predmeta.

Nastavni predmeti na studijima organizovanim na Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ su jednosemestralni.

Nastavni plan obaveznih, izbornih i fakultativnih predmeta, osnovnih studija prvog ciklusa donosi Senat Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“ na osnovu prijedloga Rektora Sveučilišta/Univerziteta.

Nastavni plan obaveznih, izbornih i fakultativnih predmeta, postdiplomskih studija drugog ciklusa i doktorskog studija trećeg ciklusa donosi Rektor na Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ na osnovu prijedloga Senata Sveučilišta/Univerziteta.

Nastavni plan osnovnih, «distant learning», postdiplomskih i doktorskih studija koje se izvode po Sporazumu sa drugim akademijama, univerzitetima i univerzitetima sa kojima na Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ ima potpisan sporazum o saradnji donose organi tih ustanova ili zajednički organi.

Nastavnim planom se mogu organizovati discipline iz dvije ili više oblasti nauke za koje je na Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ matičan radi obrazovanja interdisciplinarnih i multidisciplinarnih profila.

b) **Nastava i učenje.** U ovoj oblasti se prate i vrednuju: planiranje i pripremanje nastave i drugog vaspitno-obrazovnog rada, realizacija nastave, aktivnost studenata, način učenja, ocenjivanje, praćenje, izveštavanje..

c) **Postignuća studenata.** U ovoj oblasti moguće je vrednovati uspeh u učenju (na nivou godine), kvalitet znanja, motivaciju studenata...

d) **Podrška studentima.** Oblast u kojoj se sagledava: kvalitet brige o studentima, podrška njihovom učenju, socijalnom i ličnom razvoju i daljoj profesionalnoj orijentaciji.

e) **Resursi.** Vrednovanje u ovoj oblasti podrazumeva: kadar, prostor, opremu, raspolaganje finansijskim sredstvima.

f) **Organizacija, rukovođenje, obezbeđivanje kvaliteta.** Oblast u kojoj se vrednuje: profesionalna kompetencija, umjeće i sposobnosti rukovodioca, efikasnost rukovođenja, timski rad, menadžment Sveučilišta/Univerziteta, planiranje i ostvarivanje razvojnog plana Sveučilišta/Univerziteta, izvještavanje o kvalitetu rada, obezbjeđivanje kvaliteta...

4.2. Kako vrednujemo?

Vrednovanje/samovrednovanje vrši se u ključnim oblastima izborom odgovarajućih područja vrednovanja i primjenom pokazatelja.

Područja vrednovanja

Područja vrednovanja su uže tematske cjeline (u odnosu na ključne oblasti) koje bliže definiraju predmet praćenja i vrednovanja. Svaka ključna oblast je podjeljena na *područja vrednovanja* po sadržinski sličnim cjelinama unutar kojih vrednujemo ostvarenost kvaliteta.

Pokazatelji

Pokazatelji predstavljaju prvi korak u konkretizaciji pojedinih područja vrednovanja. Oni još preciznije definiraju sadržaje i aktivnosti u njima.

Nivoi ostvarenosti

Nivoi ostvarenosti predstavljaju drugi korak u konkretizaciji pojedinih područja. Oni sadrže jasan i precizan opis ostvarenosti pojedinih pokazatelja u okviru određenog područja.

5. KOME JE NAMJENJEN OVAJ PRIRUČNIK?

Priručnik je namjenjen svima onima koji su uključeni u proces visokog obrazovanja, po bilo kom osnovu - studentima, nastavnicima, asistentima i drugima koji su na bilo koji način uključeni u proces obrazovanja na Sveučilištu/Univerzitetu.

Studenti su ti za koje je visoko obrazovanje prvenstveno stvoreno. Susreću se sa njim iz dana u dan, i tako godinama. To ih upravo čini stručnjacima za osiguranje kvaliteta. Studenti najbolje znaju kako bi njihovo obrazovanje zapravo trebalo da izgleda. Studente bi trebalo uvesti u sistem visokog obrazovanja kao pokretačku snagu, kao aktivne i konstruktivne partnere.

Učešće studenata u Bolonjskom procesu jedan je od ključnih koraka koji vode trajnijem i formalnijem učešću studenata pri donošenju odluka svih tijela kao i učešće u raspravama o visokom obrazovanju. „Bolonja“ nije samo „tjeranje“ studenata da redovno rade, pišu kolokvijume i polažu ispite. Bolonjski proces očekuje od studenata da ravnopravno učestvuju u sprovođenju „Bolonije“.

Ravnopravno učešće studenata zagarantovano je Saopćenjem ministarske konferencije u Pragu 2001, što znači da studenti imaju sva prava i da se trebaju tretirati kao ravnopravni partneri.

Uključivanje studenata u institucijske mehanizme podizanja kvaliteta nužan je preduslov, ne samo kroz evaluaciju rada nastavnika i procjene zadovoljstva kolegijuma.

Studenti putem svojih predstavnika treba da budu aktivno uključeni u Odbore za podizanje kvaliteta i kroz studentske organizacije također doprinose razvoju kvaliteta na Sveučilištu/Univerzitetu i fakultetu.

Sveučilište/Univerzitet je usmjeren studentima jer:

1. se nastavni plan temelji na opterećenju studenata, a ne nastavnika
2. su važni rezultati učenja, a ne sadržaji
3. metode rada stavljaju studenta u središte nastavnog procesa
4. većom slobodom kod izbora predmeta studenti kreiraju svoj vlastiti put kroz studije
5. se studenti pripremaju za cjeloživotno učenje, zapošljavanje i samozapošljavanje.

6. POJMOVNIK OSNOVNIH TERMINA I DEFINICIJA

Pri odabiru termina i definicija koje se sreću u pojmovniku bilo je važno zadržati općost, dati okvir i ukazati na širinu mogućnosti i sloboda koju sistem osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju daje svojim akterima i istovremeno postići primjenjivost tih definicija i pojmova u postojećem okruženju sistema visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.

7. AKREDITACIJA

Postupak putem kojeg (ne) vladino ili privatno tijelo ocenjuje kvalitet visokog obrazovanja u svoj njegovoj ukupnosti ili kvalitetu studijskog programa kako bi se službeno utvrdilo ispunjava li predmet vrednovanja minimalno postavljene kriterijume i standarde. Uobičajni ishod ovog procesa je dodjela statusa priznavanja (da/ne odluka) ili, kada je to primjereno, izdavanje dozvole za rad sa vremenskim ograničenjem. Postupak akreditacije može podrazumjevati početnu i periodičnu samoanalizu i vrednovanje spoljnih kolega stručnjaka. Postupak akreditacije uglavnom uključuje sprovođenje posebnih aktivnosti na sljedeća tri nivoa:

- a) postupak samovrednovanja sprovodi naučno-nastavno i administrativno osoblje zaposleno na Univerzitetu, odnosno osoblje angažirano na studijskom programu koji je predmet vrednovanja, a krajnji ishod tog postupka predstavlja izvještaj izrađen na temelju niza standarda i kriterijuma koje je definiralo akreditaciono telo.
- b) studijsku posjetu sprovodi ključna grupa akreditacionog tela koja pregledava dokumentaciju fakulteta, posećuje prostorije fakulteta, obavlja razgovore sa naučno-nastavnim i administrativnim osobljem i izrađuje izveštaje koji sadrže preporuke akreditacionog tela s odlukom o akreditaciji pojedinog fakulteta.

- c) Ocjena dokaza i izricanje preporuke na temelju utvrđenog niza kriterijuma vezanih uz kvalitet čiji je krajnji ishod službena odluka akreditacionog tijela koja se dostavlja fakultetu.

7.1. Akreditacija Sveučilišta/Univerziteta

Pod ovim pojmom se podrazumeva akreditacija cjelokupnog fakulteta sa svim njegovim obrazovnim programima, lokacijama, metodama prenosa znanja, isključujući kvalitet pojedinih studijskih programa.

7.2. Akreditacija Fakulteta

U okviru akreditacije Univerziteta provodi se akreditacija fakulteta i svih studijskih programa.

7.3. Akreditacija studijskog smjera

Pod ovim se pojmom podrazumeva akreditacija pojedinog studijskog smjera koji se planira sprovoditi na akreditovanom fakultetu pri čemu se uzima u obzir akademski kvalitet programa odnosno sposobnost programa da stvori studente sa visokim izlaznim kompetencijama primjenjivim u praksi.

8. OCJENJIVANJE UNIVERZITETA, FAKULTETA I STUDIJSKIH PROGRAMA

Postupak sistemskog prikupljanja, kvalifikovanja i korištenja informacija radi donošenja odluke o efektima nastave i primjerenosti kurikulumu fakulteta u cjelosti (ocjenjivanje obrazovnih programa). Ovaj postupak uključuje vrednovanje temeljnih aktivnosti fakulteta (prikupljanje kvalitativnih i kvantitativnih dokaza o ishodima obrazovnih aktivnosti i istraživanja).

Ocjenjivanje je postupak neophodan za ovjeravanje službene odluke o akreditaciji, no ono nužno ne dovodi do odluke o ishodu postupka akreditacije.

Tehnički oblikovan proces vrednovanja ishoda učenja studenata i unapređenja učenja i razvoja studenata kao i kvaliteta nastave.

Referentna vrijednost

Pojam referentne vrednosti predstavlja nivo sprovođenja najbolje prakse. Izrada referentne vrednosti nužna je pretpostavka cjelog postupka ocjenjivanja prema referentnim vrijednostima.

Prikaz referentne vrijednosti

Izričita izjava o akademskim standardima i ishodima definiranim za svako pojedinačno naučno područje. Neke zemlje (npr. Velika Britanija), u sklopu postupaka osiguranja kvaliteta, definiraju referentne vrednosti za pojedinu grupu naučnih područja.

Najbolja praksa

Vrhunska metoda ili inovativni postupak koji uključuje stvarni, prihvaćeni nivo sigurnih i razumnih praksi čiji je ishod poboljšanje izvođenja fakulteta ili studijskih programa i koji je neka druga istog nivoa ustanova obično prepoznala kao „najbolji“. Najbolja praksa nužno ne predstavlja apsolutni, ultimativni primjer ili obrazac čija primjena osigurava poboljšano izvođenje fakulteta ili studijskog programa, već se ona više odnosi na identifikovanje najboljeg pristupa specifičnoj situaciji s obzirom da se fakulteti i programi razlikuju u postavci i misiji.

Certifikovanje

Postupak kojim agencija ili udruženje priznaje postignuće utvrđenih standarda kvaliteta i u skladu sa time obično daje određene povlastice ciljanom pojedincu (studentu ili nastavniku).

Kodeks prakse

Kodeks prakse predstavlja dokument koji, iako ne postavlja obavezne zahtjeve, opisuje minimalne zahtjeve koji upućuju na prakse koje se smatraju vrijednim razmatranja. Kodeksom se utvrđuje iscrpan niz očekivanja cijelog sistema koja se odnose na pitanja vezana uz upravljanje akademskim kvalitetom i standardima u visokom obrazovanju.

Radno opterećenje studenata

Univerzitet će radno opterećenje studenata (*workload*) i obračun odgovarajućih ECTS bodova pojedinih predmetnih jedinica vršiti na osnovu sljedećih parametara **metrike studija**.

Na osnovnom studiju, radno opterećenje studenata po svim osnovama, iznosi 30 radnih školskih sati za osvajanje 1 ECTS boda. Pregled radnog opterećenja studenata na osnovnom studiju (I ciklus) po svim osnovama za 4, 5, 6 i 7 ECTS iznosi:

R. br.	Vrsta opterećenja	4 ECTS	5 ECTS	6 ECTS	7 ECTS
1.	Predavanje – direktan nastava	30	30	30	30
2.	Predavanje - zajedničke vježbe	12	12	12	12
3.	Grupni rad (prezentacije, diskusija, odbrana)	8	8	8	8
4.	Samostalno učenje obavezne literature	30	40	60	60
5.	Konsultacije dodatne literature	12	22	25	30
6.	Izrada seminarskog rada	10	15	20	30
7.	Odbrana seminarskog rada	1	1	1	1
8.	Izrada, prezentacija i odbrana seminarskog rada	5	8	9	20
9.	Izrada i odbrana studija slučaja	4	6	7	8
10.	Pripreme za testove	5	5	5	5
11.	Istraživanje izvora	3	3	3	3
Ukupno radno opterećenje studenata		120	150	180	210

Na magistarskom studiju, radno opterećenje studenata po svim osnovama iznosi 30 radnih školskih sati za osvajanje 1 ECTS boda. Pregled radnog opterećenja studenata na magistarskom studiju po svim osnovama za 5,6,7 i 8 ECTS bodova iznosi:

R.br.	Vrsta opterećenja	5 ECTS	6 ECTS	7 ECTS	8 ECTS
1.	Predavanje – direktna i on-line nastava	40	40	40	40
2.	Samostalno učenje obavezne literature	25	35	50	65
3.	Konsultacija dodatne literature	15	25	30	35
4.	Izrada seminarskog rada	29	34	39	44
5.	Prezentacija i odbrana seminarskog rada	2	2	2	2
6.	Interaktivnost – kritična ocjena drugih seminarskih radova	3	3	3	3
7.	Priprema za usmeni ispit	20	25	30	35
8.	Usmeni ispit	1	1	1	1
9.	Proučavanje drugih seminarskih radova	10	10	10	10
10.	Istraživanje izvora	5	5	5	5
UKUPNO		150	180	210	240

U slučaju da ima manje od deset (10) studenata na jednom smjeru organizirat će se konsultativna nastava sa smanjenim brojem kontakt časova sa profesorima.

Bodovi

Studijski bod je opće prihvaćena vrijednost koja se koristi za mjerenje studentskog radnog opterećenja s obzirom na vrijeme koje je potrebno za završavanje jedinice studijskog programa odnosno ostvarivanje ishoda učenja. Bod omogućava

studentima i nastavnicima utvrđivanje obima i nivo učenja polazeći od postignutih ishoda učenja i procijenjenog opterećenja izraženog u satima rada. Stečeni se bod ne može poništiti iako u posebnim okolnostima ustanova može postaviti pravilo da se bodovi moraju steći u određenom vremenskom razdoblju kako bi se mogli priznati kao dio cjelovitog studijskog programa.

Prikupljanje studijskih bodova

Akumulacija kredita proces je skupljanja bodova unutar programa. U sistemu akumulacije bodova potrebno je skupiti određeni broj bodova u skladu sa zahtjevima programa kako bi se uspješno završio program ili dio programa. Bodovi se dodjeljuju i akumuliraju samo onda kada je postignut određen ishod učenja koji je potvrđen u procesu vrednovanja. Bodovi se mogu prenositi i između programa u istoj ustanovi, između različitih ustanova u zemlji ili na međunarodnom nivou. Studijski bod koji je student stekao na određenom fakultetu može se priznati na drugom fakultetu zavisno od zajedničkih karakteristika koje dva programa imaju u smislu nivoa i konteksta.

Kompetencije

Kompetencije predstavljaju dinamičnu kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumjevanja, međuljudskih, intelektualnih i praktičnih vještina i etičkih vrijednosti. Razvoj tih kompetencija cilj je svakog obrazovnog programa. Kompetencije se razvijaju u svim programskim jedinicama i utvrđuju u različitim stepenima programa. Neke su kompetencije područno specifične (svojsvene određenoj disciplini), dok su druge generičke (zajedničke svim programima). Uobičajeno je da se razvoj kompetencija odvija ciklički i na integrisan način tokom celog programa.

ECTS bodovi – Europski sistem prenosa bodova

ECTS bodovi predstavljaju rezultat projekta Europske zajednice započet u okviru programa ERASMUS (1988.-1995.). Sistem je u širem smislu razvijen u periodu od 1995. do 1999. godine u sklopu članica visokog obrazovanja programa SOKRATES i programa ERASMIS te se pokazao efikasnim alatom za postizanje transparentnosti kurikuluma i akademsko priznavanje. Aktivnost ECTS-a dvostruka je: s jedne strane studentima koji su studije završili u inostranstvu osigurava akademsko priznavanje i time podstiče mobilan pristup studiranju, a sa druge strane fakultetima pruža transparentnost kurikuluma nudeći detaljne informacije u vezi sa predmetnim kurikulumom i njegovom relevantnošću u pogledu stečenog akademskog stepena i omogućujući fakultetima održavanje autonomije i preuzimanje odgovornosti za sve odluke u vezi sa postignućima studenata. Bolonjska deklaracija smatra ECTS zajedničkim okvirom za izradu kurikuluma i studentsku mobilnost u okviru Europskog prostora visokog obrazovanja.

Prikupljanje bodova na prvom ciklusu studija

Univerzitet je obavezan da obezbijedi kontinuirano praćenje uspješnosti studenata u savlađivanju pojedinih predmetnih jedinica i da vrednuje rezultate ukupnog rada studenta tokom obrade odnosno predmeta u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju i odredbama Pravila studiranja na Univerzitetu.

Predmetni nastavnik je obavezan da studente na početku nastave upozna sa specifičnim zahtjevima i metodologijom organizacije nastave, praćenja i ocjenjivanja, karakterom i sadržinom prikupljanja bodova, struktorom ukupnog broja bodova i načinom formiranja ocjene.

Student stiče pravo da polaže ispit iz nastavnog predmeta kada izvrši sve obaveze utvrđene nastavnim programom, ovjeri semestar i ispuni druge uslove propisane Statutom univerziteta i Nastavnim planom i programom. Provjera znanja studenata u toku školske godine vrši se na način utvrđen programom nastavnog predmeta.

Uspješnost studiranja po pojedinim predmetima se prati kontinuirano tokom nastave, vježbi i obrade tog predmeta. U skladu sa Bolonjskim procesom na univerzitetu nema klasičnog polaganja ispita. Način ocjenjivanja i visina ocjene zavise od prikupljenih bodova tokom cijelog trajanja predavanja i vježbi prema slijedećim parametrima:

1.	Test 1 - prvi kolokvij (prvih 50% gradiva).....	20 bodova
2.	Test 2 - drugi kolokvij (drugih 50% gradiva).....	20 bodova
3.	Test 3 - završni ispit (ukupno gradivo).....	20 bodova
4.	Predavanje-prisustvo.....	5 bodova
5.	Predavanje-aktivno učešće.....	5 bodova
6.	Vježbe-prisustvo.....	5 bodova
7.	Vježbe-seminarski rad.....	10 bodova
8.	Vježba-usmena prezentacija seminarskog rada.....	5 bodova
9.	Vježba-esej ili studija slučaja.....	10 bodova
	UKUPNO:	100 bodova

Student svojim radom i prisustvom na aktivnostima prikuplja bodove i ukoliko nije zadovoljan sa brojem prikupljenih bodova može u toku ili po završetku predavanja i vježbi koristiti sistem popravnih prema sljedećem:

Popravni iz testova - ponovno pisanje testa 1,2 ili 3. Student može pristupiti popravnom pisanju testa ukoliko nije prisupio pisanju istog u prvom terminu ili ukoliko nije zadovoljan brojem osvojenih bodova. U slučaju ponavljanja testa zbog toga što nije zadovoljan brojem bodova, poništeni bodovi iz prethodno rađenog testa se brišu.

Popravni iz seminarskog rada, eseja ili studije slučaja i usmene prezentacije. U ovim slučajevima student ukoliko nije zadovoljan brojem osvojenih bodova u može tražiti ponavljanje aktivnosti. U slučaju ponavljanja aktivnosti poništeni bodovi iz prethodne aktivnosti se brišu.

Prikupljanje bodova na drugom ciklusu studija – magistarski studij

Uspješnost studiranja po pojedinim predmetima se prati kontinuirano tokom nastave, vježbi i obrade tog predmeta. U skladu sa Bolonjskim procesom na Univerzitetu nema klasičnog polaganja ispita. Način ocjenjivanja i visina ocjene zavise od prikupljenih bodova tokom cijelog trajanja predavanja prema sljedećim parametrima:

1. Seminarski rad.....	40 bodova
2. Interaktivnost.....	20 bodova
3. Prezentacija i odbrana seminarskog rada.....	10 bodova
4. Usmeni ispit.....	30 bodova
UKUPNO	100 bodova

Student svojim radom prikuplja bodove i ukoliko nije zadovoljan sa brojem prikupljenih bodova može u dogovoru sa nastavnikom koristiti sistem popravnih prema sljedećem:

Popravni se pismeno prijavljuje nastavniku najkasnije 8 dana od dana objavljivanja rezultata. Student može pristupiti popravnom u svim oblicima prikupljanja bodova iz prethodnog člana. Popravni podrazumijeva brisanje bodova iz prve faze i evidentiranju novoosvojenih bodova.

Pravila studiranja za prvi ciklus studija

Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ Vitez organizira studij prvog ciklusa po Bolonjskom procesu (I. – III. god.). Studij traje tri godine ili šest semestara. Obim studijskog programa prvog ciklusa koji se izvodi u jednom semestru je 30 ECTS bodova ili za ukupan prvi ciklus 180 ECTS bodova.

Po završetku studija u trajanju od tri godine i diplomiranja student dobija akademski naziv Bachelor.

Pored studija po stavu 1. ovog člana organizira se studij prvog ciklusa I – IV god. pri čemu studij traje osam semestara ili ukupno 240 ECTS bodova.

Po završetku studija u trajanju od četiri godine i diplomiranja student dobija akademski naziv Bachelor

Senat Univerziteta donosi na osnovu Statuta Pravila studiranja za prvi ciklus studiranja po Bolonjskom procesu (I. – III. god. i I - IV god.)

Pravila studiranja za prvi ciklus trebaju da sadrže:

- opće odredbe,
- obrazovni ishodi i pedagoški principi,
- organizacija studija,
- nastavni plan,

- studijske programe,
- metriku i metodiku studija,
- ECTS – kredit bodovi,
- dužina trajanja studija,
- ispitivanje i ocjenjivanje studenata,
- diplomski rad,
- upis na studij – I. god.,
- upis u II. , III. i IV. godinu studija,
- ferijalna praksa i izrada projekta,
- troškovi studija – naknada,
- učenje na daljinu,
- prelazak sa druge visokoškolske ustanove i produžetak studija,
- ovjera semestra i godine,
- isprave o studijima,
- prelazne i završne odredbe

Pravila studiranja za drugi ciklus studija – magistarski studij

Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ organizira magistarske studije iz naučnih disciplina za koje je Univerzitet matičan u skladu sa Statutom i zakonskim odredbama, koji definiraju magistarski studij.

Magistarske studije na Univerzitetu su efikasne, individualne i kredibilne studije, dizajnirane po mjeri magistarskog kandidata koje se izvode sistemom mentorstva, vođenjem instruktivne i konsultativne nastave i vježbi, te organizovanjem ljetnog i zimskog kampa za magistrante.

Osnovni cilj studija jeste da kandidat stekne duboka i specijalistička znanja iz užeg područja u kojem kandidat priprema završni rad, te da stekne potrebno znanje korištenja naučnih metoda i istraživačkih tehnika u užem području istraživanja, kako bi se osposobio da kreativno rješava kompleksne probleme iz svoje prakse odnosno kako bi se osposobio za dalji naučno istraživački rad.

Osnovni uslovi magistarskih studija definirani Pravilima studiranja za drugi ciklus studiranja po bolonjskom procesu. Kao studij kontinuiteta, magistarski studij mogu da upišu studenti Univerziteta iz trogodišnjih ili četverogodišnjih studija odnosno kandidati koji su ranije završili odgovarajući studij na nekom drugom Univerzitetu

Kredit-bodovi norme za magistarski studij drugog ciklusa (300 ECTS bodova) akumuliraju se po osnovu kredita stečenih iz prethodnog studija uključujući i kredite dodjeljene za diplomski odnosno specijalistički rad, kredite dodjeljene za aktivnosti kandidata nakon završetka studija, koji su izraz prepoznatljivog uloženog rada i koji su relevantni za sadržaj postdiplomskog studija i usvojenu temu magistarskog rada, te kredite stečene tokom samih postdiplomskih studija savladavanjem plana i programa studija i izradom samog magistarskog rada.

Drugi ciklus studija – magistarski studij na Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ bliže se uređuje Pravilima studiranja za drugi ciklus studiranja po Bolonjskom procesu – magistarski studij (I. I II. god.) a koja trebaju da sadrže i regulišu:

- opće odredbe,
- obrazovni ishodi magistarskog studija,
- organizacija magistarskog studija,
- struktura studijskog programa,
- nastavni plan magistarskog studija,
- magistarski rad – mentor, prijava i odbrana,
- opis na drugi ciklus studija,
- troškovi studija – naknada, i
- prelazne i završne odredbe.

Pravila studiranja za treći ciklus studija – doktorski studij

Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“ Travnik organizira doktorske studije iz naučnih disciplina za koje je Univerzitet registriran a u skladu sa zakonskim odredbama, ovim Statutom i Pravilima studiranja za treći ciklus – doktorski studij po Bolonjskom procesu (I,II. i III. god. studija), koji donosi Senat Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“.

Doktorski studij mogu upisati studenti koji su završili magistarski studij i osigurali 300 ECTS bodova. Po završetku dokorskog studija studenti dobivaju novih 180 ECTS bodova i tako ukupno dobivaju 480 ECTS bodova.

Doktorski studij traje tri godine u što je uključena izrada i odbrana doktorske disertacije. Svaka godina studija nosi po 60 ECTS bodova ili po semestru 30 ECTS bodova.

Treći ciklus studija – doktorski studij na Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ Vitez bliže se uređuje posebnim Pravilima studiranja za treći ciklus – doktorski studij po Bolonjskom procesu (I, II. i III. god. studija).

Naučna djelatnost Sveučilišta/Univerziteta

Naučnu djelatnost Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“ obavlja u skladu sa Zakonom, godišnjim

Programom naučnih istraživanja utvrđuju se pojedinačni programi istraživanja, naučni zadaci, vrijeme trajanja istraživanja, metodi istraživanja i sastav timova po oblastima nauke.

Programom naučnih istraživanja obezbjeđuju se uslovi za osposobljavanje kadrova za naučna istraživanja i uključivanje naučnog podmlatka u naučni rad.

U okviru naučne djelatnosti, Senat Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“:

- prati razvoj nauke i usklađuje programe studija sa naučnim dostignućima;
- podstiče razvoj studenata talentovanih za naučno-istraživački rad;
- ostvaruje i podstiče naučnu saradnju u zemlji i inostranstvu;
- stara se o obezbjeđenju opreme i naučno-informativne dokumentacije;
- donosi odluku o organizovanju naučnih skupova;
- preduzima druge mjere i aktivnosti za sistematsko unapređivanje naučno-istraživačkog rada;
- obavlja i druge poslove u vezi sa ostvarivanjem naučne djelatnosti Sveučilišta/Univerziteta „VITEZ“.

Fakulteti u sastavu Sveučilišta/Univerziteta

Sveučilište/Univerzitet „VITEZ“, po potrebi posla, može osnovati Fakultete.

Fakultet je skup katedri odnosno studijskih grupa koje obavljaju jednu ili više djelatnosti:

Na Sveučilištu/Univerzitetu „VITEZ“ postoje sljedeći fakulteti sa smjerovima:

1. Fakultet poslovne ekonomije
 - 1.1. Smjer: Poduzetnički menadžment
 - 1.2. Smjer: Menadžment financija, bankarstva i osiguranja
 - 1.3. Smjer: Menadžment javnog sektora i uprave
 - 1.4. Marketing menadžment i trgovina
 - 1.5. Menadžment turizma i ugostiteljstva
 - 1.6. Menadžment računovodstva i revizije
 - 1.7. Agromenadžment
2. Fakultet poslovne informatike
 - 2.1. Smjer: Poslovna informatika
 - 2.2. Smjer: Nastavnička informatika
 - 2.3. Smjer: Informacijske tehnologije
3. Fakultet pravnih nauka
 - 3.1. Smjer: Opće pravo
 - 3.2. Smjer: Poslovno pravo
4. Fakultet zdravstvene njege

- 4.1. Smjer: Sestrinstvo
- 4.2. Smjer: Fizioterapija i radna terapija
- 4.3. Smjer: Menadžment u zdravstvu
- 4.4. Smjer: Sanitarni inženjering
- 4.5. Ginekologija i akušerstvo

Kriteriji

Mjerilo, kontrolna tačka i referentna vrijednost kojom se ispituje postignuće određenih ciljeva i/ili standarda. Kriterij relativno detaljno opisuje obilježja zahtjeva i uslova koje je potrebno ispuniti i time se pruža osnova za donošenje zaključka o vrednovanju.

Kultura dokaza

Kultura dokaza predstavlja stečeni habitus fakulteta i temelji se na jasnim etičkim vrijednostima, načelima i pravilima koja se sastoje od samovrednovanja ishoda učenja, pri čemu se angažira nastavno i administrativno osoblje radi pažljivog i redovnog prikupljanja, odabira i korištenja relevantnih pokazatelja uspješnosti fakulteta da bi se obavjestilo i dokazalo kada je to potrebno, da su aktivnosti u određenom području zadovoljavajuće, odnosno da bi se poboljšali ishodi učenja i nastave. „Kultura dokaza“ predstavlja empirijsku osnovu kulturu kvaliteta fakulteta.

Deskriptor

Deskriptori služe kao vodič za vrstu zahtjeva ili očekivanja kojima student mora udovoljiti na svakom nivou programa. Deskriptori vode studente i nastavnike kroz kurikulum s obzirom na složenost, relativne zahtjeve i autonomiju studenata.

Efektivnost (obrazovanja)

Efektivnost se razlikuje od efektivnosti koja se mjeri veličinom izlaznog rezultata odnosno korištenjem inputa. Kao primarno mjerilo uspjeha studijskog programa ili fakulteta, putem različitih procedura, moraju se prikupiti jasni pokazatelji, bitne informacije i dokazi koji najbolje oslikavaju efektivnost ustanove s obzirom na učenje studenata i akademsko postignuće.

Mjerenje efektivnosti obrazovanja stvara dodatnu vrijednost kroz proces osiguranja kvaliteta i akreditacijski postupak i pridonosi razvoju kulture dokaza na fakultetu.

Vrjednovanje

Vrednovanje podučavanja i učenja u određenom programu obuhvata sve aktivnosti koje se odnose na utvrđivanje kvaliteta i svrsishodnost programa i utvrđivanje primjerenosti svrhe

programa. Snaga i slabost obrazovanja mogu se proceniti na temelju provjera i analize primenjenih načina osiguranja kvaliteta. Vrednovanje se može sprovoditi pomoću unutrašnjih i spoljnih postupaka. Glavni cilj primjene postupaka spoljnog i unutrašnjeg vrednovanja je poboljšanje kvaliteta sticanja znanja studenata.

Spoljno vrjednovanje

Postupak u kojem specijalizovana agencija prikuplja podatke, informacije i dokaze o radu ustanove, posebne jedinice predmetne ustanove ili o ključnim aktivnostima ustanove u cilju izrade iskaza o njenom kvalitetu. Spoljno vrednovanje sprovodi grupa spoljnih stručnjaka, tj. predstavnika akademske zajednice ili stručnjaka u predmetnom području koji dolaze iz drugih društveno-privrednih grana, a sam postupak se obično sastoji od sljedećih aktivnosti:

- a) analiza izvještaja o samoanalizi
- b) obilazak fakulteta
- c) izrada izveštaja sa vrednovanja

Unutrašnje vrjednovanje, samovrjednovanje

Postupak unutrašnjeg vrednovanja sastoji se od sistemskog prikupljanja administrativnih podataka, ispitivanja mišljenja studenata i svršenih studenata, vođenje moderiranih intervjua sa predavačima i studentima, periodična izrada izveštaja sa samovrednovanja. Samovrednovanje u svojoj biti predstavlja zajedničko promišljanje ustanove kao i mogućnost za unapređenje kvaliteta. Izveštaj sa samovrednovanja predstavlja polazni skup informacija koji pri sprovođenju spoljnog vrednovanja služi kao ishodište.

Formalno učenje

Strukturirano učenje na nekoj od obrazovnih ustanova koje završava izdavanjem službenog dokumenta o sticanju određenog stepena obrazovanja. Iz perspektive studenata, formalno učenje sadrži nameru.

Neformalno učenje

Učenje koje je rezultat svakodnevnih aktivnosti na poslu, u obitelji ili u slobodno vrijeme. Ono nije strukturirano (nema ciljeva učenja, određenog vremena ni podrške učenju) i po pravilu ne završava se izdavanjem službenog dokumenta. Ono može biti namjerno, no najčešće to nije.

Pokazatelji

Pomoću pokazatelja identifikuju se trendovi uspješnosti i područja u kojima je potrebno poduzeti određene radnje i/ili provesti upoređivanje stvarnih izvođenja sa utvrđenim ciljevima.

Oni se, također koriste za sprovođenje teorijskih aspekata kvaliteta u praksu što je poznato pod pojmom operacionalizacija. Pokazatelji se razlikuju od mjerila koja predstavljaju podatke za određivanje nivoa uspješnosti predmeta kao i od standarda koji predstavljaju nivo prihvatljivog izvođenja u smislu numeričkog kriterija. Drugo razlikovano obilježje odnosi se na različitu vrstu pokazatelja:

- a) ekonomski pokazatelji (odnose se na proračun),
- b) pokazatelji efikasnosti (stvarna produktivnost ili output po jedinici inputa) i
- c) pokazatelji efikasnosti (stepen postignuća ciljeva).

Stepen postignuća ciljeva odnosi se na:

a) pokazatelje konteksta koji se odnose na posebno okruženje fakulteta ili studijskog programa – društveno, privredno, političko, geografsko itd.,

b) pokazatelji inputa koji se odnose na logističke, ljudske i financijske resurse koje fakulteti koriste,

c) pokazatelje procesa koji se odnose na korištenje resursa fakulteta, upravljanje inputima kao i funkcionisanje organizacije, i

d) pokazatelje outputa koji se odnose na stvarna postignuća ili proizvode fakulteta. Ovaj poslednji okvir poznat je i kao CIPO model (tj. Context, input, process, output) koji se često koristi u vrednovanje studija.

Pokazatelji uspješnosti

Niz statističkih parametara na temelju kojih se mjeri nivo izvođenja fakulteta odnosno studijskog programa u određenoj kvalitativnoj dimenziji. Pokazatelji uspješnosti predstavljaju kvalitativna i kvantitativna mjerenja outputa (kratkoročna mjerenja rezultata) kao i mjerenja ishoda (dugoročna mjerenja ishoda i učinaka) sistema ili programa. Pomoću njih ustanova određuje referentnu vrijednostivog izvođenja, odnosno sprovodi upoređivanje fakulteta.

Pokazatelji uspješnosti efikasni su samo kada se koriste kao dio koherentnog niza inputa, procesa i pokazatelja outputa. Primeri često korištenih pokazatelja uspješnosti koji obuhvataju različite aktivnosti ustanove uključuju: broj prijavljenih studenata s obzirom na upisne kvote, bodovi stečeni u srednjoj školi potrebni za upis, radno opterećenje naučno-nastavnog osoblja, zapošljivost diplomiranih studenata, ugovori i raspoloživa sredstva za sprovođenje istraživanja, broj objavljenih članaka i studija, odnos studenata i nastavno-naučnog osoblja, prihodi i rashodi fakulteta. Pokazatelji uspješnosti povezani su s procesom određivanja referentnih vrijednosti i utvrđuju se kroz posebne pilot zadatke kako bi izvukli najbolji učinak u komparativnoj ili profilacijskoj analizi.

Znanje

Znanje predstavlja skup stečenih i povezanih informacija.

Licenca/licenciranje

Postupak u kojem vladino tijelo izdaje službeno dopuštenje:

- a) za obavljanje određene delatnosti,

- b) za sprovođenje studijskih programa utemeljenih na vrednovanju relevantnih planova i opisa programa radi omogućavanja njihovog sprovođenja prije sticanja službene akreditacije, i
c) ustanovama radi obavljanja određenih aktivnosti.

Ishodi

Očekivani ili postignuti rezultati studijskog programa odnosno postignuće ciljeva fakulteta koje se mjeri velikim brojem pokazatelja (kao što je znanje, kognitivne sposobnosti i stavovi studenata). Ishodi predstavljaju krajnji rezultat programa podučavanja planiranog u kontekstu razvoja studenata u svim područjima. Ishod se mora razlikovati od cilja koji predstavlja traženi rezultat. Svaki prikaz ishoda trebao bi opisati po jedan učinak programa podučavanja odnosno veći broj učinaka ne bi trebalo sabirati u zajednički iskaz. Prikazi pojedinačnih ishoda moraju biti jasni i detaljni, kao i razumljivi naučno-nastavnom osoblju i studentima u bilo kojem naučnom području ili katedri.

Ocjenjivanje ishoda

Postupak vrednovanja i poboljšanja posebnih rezultata fakulteta radi prikaza kvaliteta fakulteta. Ocjenjivanje ishoda je postupak koji se koristi za samoanalizu, smanjenje troškova, vrednovanje programa i bolje razumjevanje studenata.

Ciljani ishodi učenja

Iskaz očekivanih studentskih znanja, sposobnosti, razumijevanja i/ili sposobnosti koje bi student trebao moći demonstrirati nakon završetka procesa učenja, kao i opis posebnih intelektualnih i praktičnih vještina stečenih ili demonstriranih uspješnih završetkom nastavne jedinice, programa ili studija. Ishodi učenja, zajedno sa kriterijumima ocjenjivanja, specifikuju minimalne zahteve za sticanje bodova. Akumulacija i prenos bodova olakšani su ako su ishodi učenja precizno formulisani, odnosno ako je u njima naznačeno za koja se postignuća mogu dobiti bodovi. Budući da se bave postignućima studenata, a ne općom namjerom nastavnika, ishodi učenja razlikuju se od ciljeva učenja.

Ocjenjivanje studentskog ishoda

Postupak prikupljanja, analize i korištenja kvantitativnih i kvalitativnih podataka o nastavi i ishodima učenja radi ispitivanja njihove skladnosti navedenom svrhom i ciljevima obrazovanja, kao i radi osiguranja kvaliteta povratnih informacija koje će podstaći uvođenje poboljšanja.

Ocjenjivanje studenata vrši se u skladu sa brojem prikupljenih bodova, kako sljedi:

ECTS ocjena	Brojčana ocjena	Broj bodova	Opisna ocjena
F,FX	5	0-59	Nedovoljan
E	6	60-64	Dovoljan
D	7	65-74	Zadovoljavajući
C	8	75-84	Dobar
B	9	85-94	Vrlodobar
A	10	95-100	Izvrstan

Mjerljivi ishodi

Mjerljivi ishodi predstavljaju rezultate koji se mogu kvantifikovati, to su mjerenja svih studentskih ishoda. Primjeri mjerljivih ishoda uključuju: broj osoba koje pronalaze zaposlenje, broj osoba registrovanih kao glasači, kao i broj osoba koje završavaju visokoškolsko obrazovanje.

Kvalifikacija

Svaki akademski nivo (diploma ili neki drugi vid formalnog certifikata) koji dodjeljuje nadležno, registrovano tijelo i koje potvrđuje uspješan završetak studijskog programa. Kvalifikacija obuhvata širok raspon akademskih nivoa koji se stiču na fakultetu na različitim nivoima i u različitim zemljama. Kvalifikacija je važna u smislu onog što znači: stepen kompetencija i raspon znanja i veština. U nekim slučajevima, kvalifikacija može biti ekvivalent licenci.

Kvalifikacijski okvir

Sveobuhvatni okvir politike visokog obrazovanja koji u smislu radnog opterećenja, nivoa, kvaliteta, ishoda učenja i profila studija definira sve vrste kvalifikacija priznate na nacionalnom nivou u visokom obrazovanju. Kvalifikacijski okvir mora biti razumljiv i kroz korištenje posebnih deskriptora za svaku kvalifikaciju obuhvatajući pritom kako njenu širinu (kompetencije povezane sa ishodima učenja), tako i njenu dubinu (nivo). Svrha kvalifikacijskog okvira je da omogući:

- a) izradu kurikuluma i studijskog programa,

- b) mobilnost studenata i diplomiranih studenata,
- c) priznavanje godina studiranja i uvjerenja kojima se studiranje dokazuje.

Iako neki sistemi visokog obrazovanja imaju svoj kvalifikacijski okvir, mnogi sistemi dopuštaju razvoj različitih kvalifikacija bez izrade eksplicitnog okvira. Smatra se da je za Europski prostor visokog obrazovanja, predviđen Bolonjskom deklaracijom, potrebno izraditi paneuropski kvalifikacijski okvir.

Kvalitet

Kvalitet u visokom obrazovanju predstavlja višedimenzionalan, dinamičan koncept u više nivoa koji se odnosi na kontekstualne postavke obrazovnog modela, misiju i ciljeve ustanove kao i specifične standarde datog sistema, studijskog programa ili naučnog područja. Kvalitet, prema tome može poprimiti različita značenja zavisno od :

- a) razumjevanja interesa različitih sudionika (zahtjev za kvalitetom koje diktira naučno područje/tržište rada/društvo/vlada/studenti),
- b) referencama kao što su inputi, outputi, misija, ciljevi itd.,
- c) obilježja akademske zajednice koje vrijedi ispitati i
- d) istorijsko razdoblje u razvoju visokog obrazovanja. Prisutan je širok spektar definicija akademskog kvaliteta:

Kvalitet kao izvrsnost: tradicionalan, elitistički, akademski pogled koji smatra da samo najviši standardi izvrsnosti pokazuju istinski akademski kvalitet

Kvalitet kao svrshodnost: koncept koji naglašava potrebu postizanja ili usklađivanja sa opće prihvaćenim standardima koje je utvrdilo akreditacijsko tijelo, odnosno tijelo nadležno za osiguranje kvaliteta, pri čemu se naglasak stavlja na kvalitetu radnih procesa ustanove ili studijskog programa u ispunjenju navedenih ciljeva i misije.

Kvalitet kao primjerenost svrhe: koncept usmjeren na utvrđene ciljeve i misiju fakulteta ili studijskog programa bez provjere sposobnosti samih procesa s obzirom na spoljne ciljeve i očekivanja. U okviru ovog pristupa moguće je razlikovati alternativne pristupe razvijene devedesetih godina prošlog stoljeća:

a) kvalitet kao prag uspjeha kojim se postavljaju određene norme i kriterijumi koje svaki studijski program ili ustanova moraju doseći da bi se smatralo kako su postigli zadovoljavajući nivo kvaliteta

b) kvalitet kao zadovoljstvo korisnika, gdje se kvalitet usko povezuje sa rastućom važnosti tržišnih sila u visokom obrazovanju, odnosno gdje se stavlja akcenat na važnost očekivanja korisnika obrazovanja (studenata, porodica studenata, društva u svojoj ukupnosti) i ostalih sudionika.

Kvalitet kao unapređenje ili poboljšanje: usresređenost na trajnja poboljšanja pri čemu se naglašava odgovornost fakulteta da na najbolji način iskoriste autonomiju fakulteta i akademske slobode. Postizanje kvaliteta predstavlja temelje nauke i ideje da naučna zajednica sama najbolje zna šta je kvalitet. Integrisanost sljedećih elemenata zajednička je svim ovim pristupima:

- a) zajamčeno ostvarenje minimalnih standarda i referentnih vrijednosti,

- b) kapacitet postavljanja ciljeva u diversifikovanom kontekstu i postizanje tih ciljeva uz dati input i varijable konteksta,
- c) sposobnost zadovoljenja zahtjeva i očekivanja korisnika,
- d) težnja postignuću izvrsnosti (Van Damme, 2003.)

Ocjena kvaliteta/procjena kvaliteta

Označava stvarni proces spoljnog vrednovanja (procjene, mjerenja, prosuđivanja) kvaliteta visokog obrazovanja i studijskog programa. Sastoji se od tehnika, mehanizama i aktivnosti koje u cilju vrednovanja kvaliteta visokoobrazovnih procesa, praksi, programa i usluga sprovodi spoljno tijelo. Neki su aspekti važni prilikom definiranja i rada s konceptom osiguranja kvaliteta:

- a) kontekst (nacionalni, institucionalni),
- b) metode (samoocjenjivanja, pregled kolega stručnjaka, obilazak fakulteta),
- c) nivoi (sistema, ustanove, zavoda, pojedinaca),
- d) mehanizmi (nagrađivanje, politike, strukture, kulture),
- e) određeni vrijednosni aspekti kvaliteta pridruženi ocjenjivanju kvaliteta kao što su akademske vrijednosti, tradicionalne vrijednosti, upravljačke sposobnosti, pedagoške vrijednosti, vrijednost zapošljavanja.

Osiguranje kvaliteta

Sveobuhvatan pojam koji se odnosi na stalan proces vrednovanja (ocjenjivanja, praćenja, garantovanja, održavanja i poboljšanja) kvaliteta sistema visokog obrazovanja, ustanova i studijskih programa. Kao regulatorni mehanizam, osiguranje kvaliteta bavi se odgovornošću i poboljšanjem pružajući informacije putem dogovorenog i konzistentnog postupka i utvrđenih kriterijuma. Aktivnost osiguranja kvaliteta zavisi od postojanja potrebnih institucionalnih mehanizama koji se mogu održati u okruženju razvijene kulture kvaliteta. Upravljanje kvalitetom, unapređivanje kvaliteta, kontrola kvaliteta i ocenjivanje kvaliteta predstavljaju sredstva uz pomoć kojih se osigurava garantovanje kvaliteta. Osiguranje kvaliteta razlikuje se od akreditacije jer akreditacija zapravo predstavlja preduslov za osiguranje kvaliteta.

Kultura kvaliteta

Kultura kvaliteta odnosi se na niz zajedničkih, prihvaćenih i integrisanih obrazaca kvaliteta koji se mogu pronaći u organizacijskoj kulturi i sistemima upravljanja ustanovom. Kultura kvaliteta može se definirati i kao sposobnost institucije, ili individualnog programa, da razvije sistem osiguranja kvaliteta u svakodnevnom radu ustanove i time postigne kontinuirano osiguranje kvaliteta, ne oslanjajući se isključivo na periodičnu evaluaciju. Predanost i svijest o kvalitetu visokog obrazovanja zajedno sa razvijenom kulturom dokaza i efektivnim upravljanjem kvalitetom, sastavni su dio kulture kvaliteta.

Planiranje kvaliteta

Postupak planiranja kvaliteta sastoji se od niza aktivnosti kojima se utvrđuju ciljevi i uslovi koji se odnose na kvalitet visokog obrazovanja i primjenu mehanizama sistema kvaliteta.

Rangiranje

Cilj rangiranja je pružanje informacija korisnicima, kreatorima politika i drugim zainteresovanim stranama o mjerljivim razlikama u kvalitetu usluga kod određenog broja sličnih pružatelja. Rangiranje se smatra korisnim instrumentom informisanja javnosti i istovremenim dodatnim podsticajem poboljšanja kvaliteta.

Priznavanje

Formalno priznavanje

- a) pojedinih akademskih ili profesionalnih kvalifikacija,
- b) programa fakulteta i /ili
- c) agencija za osiguranje kvaliteta od strane ovlaštenog tijela koje vrši priznavanje odnosno odobrava određene standarde i/ili vrijednosti s obzirom na posebnu svrhu koja označava posljedice priznavanja.

Akademsko priznavanje

Odobrenje studija, kvalifikacija ili diploma jednog (domaćeg ili stranog) fakulteta od strane drugog radi prijema studenata na dalje studije. Akademsko se priznavanje može tražiti i u svrhu akademske karijere na drugoj ustanovi i u nekim slučajevima za pristup drugom tipu zaposlenja na tržištu rada. U kontekstu Evropskog prostora visokog obrazovanja, razlikuju se tri osnovna nivoa priznavanja odnosno instrumenta potrebnih za sprovođenje svakih od tih nivoa (kako je predloženo Lisabonskom konvencijom i Bolonjskom deklaracijom):

- a) priznavanje kvalifikacija uključujući i prethodno učenje i profesionalno radno iskustvo radi prijema ili ponovnog prijema u visoko obrazovanje;
- b) priznavanje kratkih studijskih razdoblja povezanih sa studentskom mobilnošću, pri čemu se kao osnovni instrument priznavanja koriste ECTS bodovi, i
- c) priznavanje potpunih akademskih zvanja, pri čemu se kao osnovni instrument priznavanja koristi Dodatak diplomi.

Vještine

Vještine predstavljaju primjenu znanja i upotrebu propisanih načina rada („*know-how*“) u izvršenju zadataka i rješavanju problema.

Standardi

Iskazi o očekivanom nivou zahtjeva i uslova prema kojima se ocjenjuje kvalitet ili koji fakultet odnosno studijski program moraju ispuniti da bi dobili akreditaciju ili certifikat. Standardi mogu poprimiti kvantitativan oblik, to su obično rezultati ocjenjivanja prema referentnim vrijednostima, a mogu biti i kvalitativni i ukazivati samo na specifične ciljeve. Standardi mogu biti opći (za pojedine nivoe akademskih stupnjeva) ili specifični za pojedino naučno područje (npr. referentne vrijednosti za svako naučno područje). Standardi se mogu mjenjati zavisno od metode postavljanja standarda (npr. određivanje kriterijuma, utvrđivanje minimalnih kompetencija ili postavljanje ciljeva).

Standardi su povezani sa posebnom kulturom dokaza. U kontekstu sve veće diversifikacije sistema visokog obrazovanja, prevođenje akademskog kvaliteta u standarde i pokazatelje postaje sve složenije.

Standardi sadržaja

Standardi sadržaja oblikuju sadržaj kurikuluma i upućuju na potrebne inpute.

Obrazovni standardi

Nivo uslova i zahtjeva vezanih za različite faze obrazovnog procesa i odnos između tih faza kao što su input, procesi i output. S obzirom na obrazovne resurse, programe i rezultate, kao i studentske performanse postoje različite vrste obrazovnih standarda (standardi sadržaja, standardi izvođenja, standardi stručnosti i standardi mogućnosti učenja).

Studentsko vrednovanje nastavnika

Od studentske se evaluacije očekuje da će pružiti uvid u u stav i držanje nastavnika za vrijeme nastave (pristupačnost, širina pogleda, zabavnost, kreativnost, strpljivost itd.) i/ili u sposobnosti nastavnika (da objasni građu, motiviše studente, navede studente na razmišljanje, itd.)

Studentska anketa

Metoda ocjenjivanja koja se koristi u anketama i intervjuima radi utvrđivanja zadovoljstva upisanih studenata studijskim programom, uslugama, resursima i drugim aspektima njihovog akademskog iskustva. Od studenata se obično traži da odgovore na niz otvorenih, zatvorenih ili telefonskih pitanja

Ispitivanje valjanosti

Postupak kojim se donosi sud o tome da li je program ispunio zahtjeve za sticanje određenog akademskog zvanja po njegovom završetku koji sprovodi relevantna ustanova s ovlaštenjima za izdavanje akademskih zvanja ili relevantan odbor koji sprovodi ispitivanje.

Radno opterećenje

Vrijeme (izraženo u satima) za koje se očekuje da će ga student na određenom nivou/ciklusu utrošiti kako bi postigao očekivane ishode učenja. To vrijeme uključuje sve aktivnosti vezane uz učenje koje se očekuje od studenta (predavanja, seminari, vježbe, samostalno učenje, pronalaženje informacija, istraživanja, rad u grupi, praktičan rad, stručne posjete, ispiti).

9. OSIGURANJE KVALITETA U EUROPSKOM VISOKOOBRAZOVNOM PROSTORU

9.1. Političke odluke i temeljni dokumenti o politikama

Rad na uspostavljanju transparentnog sistema za osiguranje kvaliteta započeo je 1998. godine nakon preporuke Europskog vijeća u kojoj su zacrtane osnovne smjernice za države članice Europske unije. Šest godina kasnije Europska komisija je utvrdila da su skoro sve države članice EU izgradile nacionalni sistem za osiguranje kvaliteta.

U Bolonjskoj deklaraciji (1999.) po prvi put se ističe potreba za uspostavljanjem europske saradnje u osiguranju kvaliteta, primarno sa ciljem razvoja uporedivih kriterija i metodologija. Zbog toga je 2000. godine osnovano Europsko udruženje za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (*The European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA*)

Na ministarskoj konferenciji održanoj 2001. godine u Pragu, ministri europskih država utvrdili su da je uspostavljanje sistema za osiguranje kvaliteta jedan od preduslova za uporedivost diploma i kvalifikacija u Europi. Zbog toga je neophodno razviti nacionalni sistem za osiguranje kvaliteta, primarno na fakultetima i institucijama koje sprovode visoko obrazovanje, osigurati suradnju među njima i uključiti ih u Europsku mrežu za osiguranje kvaliteta.

Kada su se ministri sastali 2003. godine u Berlinu, utvrdili su konkretne ciljeve za naredni dvogodišnji period. Ministri su na europskom nivou pozvali ENQA, da u saradnji sa EUA, Europskim udruženjem visokoobrazovnih institucija (ERASHE) i Nacionalnom unijom studenata u Europi (ESIB), razviju standarde, procedure i vodič za osiguranje kvaliteta i da predlože odgovarajući *peer review* sistem za agencije ili tijela koja su zadužena za osiguranje kvaliteta i/ili akreditaciju. Pet ključnih elemenata koje treba da sadrži svaki nacionalni sistem za

osiguranje kvaliteta postavljeni su u Berlinskom saopćenju :

- unutarne vrednovanje
- spoljna procjena
- uključenost studenata
- objavljivanje rezultata i
- međunarodna participacija

Dvije godine kasnije, na konferenciji u Bergenu, ministri su potvrdili da je postignut značajan napredak na uspostavljanju nacionalnih sistema za osiguranje kvaliteta i pozvali su visokoobrazovne institucije da pojačaju svoje aktivnosti kroz sistemsko uvođenje internih mehanizama i njihovo povezivanje sa spoljnim sistemom za osiguranje kvaliteta. Prihvatili su standarde i vodič za osiguranje kvaliteta koji je pripremila ENQA.

Na ministarskoj konferenciji u Bergenu, 2005.godine, ministri zaduženi za visoko obrazovanje prihvatili su Standarde i smjernice za osiguranje kvaliteta u Europskom visokoobrazovnom prostoru.

Europski parlament je 2006.godine donio odluku o uspostavljanju Europskog registra i utvrdio minimalne kriterijume koje treba zadovoljiti neka agencija da bi mogla biti upisana u registar.

9.2. *Koncepti i pristupi kvalitetu*

Postoje različito razumjevanje pojma kvaliteta, najviše zavisi od korisnika visokog obrazovanja, pa tako se može reći da je **kvalitet** multidimenzionalni, ali vrlo često i subjektivan koncept. Konceptije kvaliteta u visokom obrazovanju kategorisali su Harvey i Green (1993.), a detaljno su raspravljane u Priručniku za osiguranje kvaliteta PHARE (1998.). One uključuju:

1. **Kvalitet kao izvrsnost** – Tradicionalni akademski stav koji drži da je njen cilj biti najbolji;
2. **Kvalitet kao izbegavanje greške** – Ideja o izbegavanju greške je najjednostavnije definirana u masovnoj industriji jer se lako može utvrditi specifikacija proizvoda do najmanjih detalja koji se mogu standardizovano mjeriti i provjeravati. Kako su „proizvod“ visokog obrazovanja studenti, teško je očekivati da će oni biti identični, pa se takav koncept ne može uvijek primjeniti na visoko obrazovanje.
3. **Kvalitet kao ispunjenje postavljenih ciljeva** – Takvo gledište traži da proizvod ili usluga treba da zadovolji potrebe, zahtjeve i želje klijenata. Studenti, oni koji financiraju visoko obrazovanje, vlada i društvo u cjelini, su klijenti ili korisnici visokog obrazovanja. Glavni nedostatak ovog koncepta je da može izgledati da bilo šta u visokom obrazovanju odgovara (vrijedi) dokle god mu se može definisati svrha.
4. **Kvalitet kao transformacija** – Ovaj se koncept fokusira na studente: što je bolja visokoobrazovna institucija, ona bolje obučava studente u određenim vještinama, znanjima i stavovima koje im omogućavaju da žive i rade u društvu znanja. Kvalitet se

zamišlja kao proces transformacije koja se primarno odvija sa ciljem povećanja studentskih iskustava, kontinuirano poboljšanje temelji se na pristupu odozdo prema gore (bottom up), a odgovornost i otvorenost glavni je način za dobivanje većeg povjerenja. U takvom sistemu naglasak je na kvalitetnom djelovanju, pa se uključuje spoljno nadgledanje (monitoring) koje je osjetljivo na unutarnje procedure i vrijednosti. Glavni nedostatak ovog koncepta je što se teško može mjeriti kvalitet intelektualnog kapitala.

5. **Kvalitet kao prag (threshold)** – Definicija praga za kvalitet znači uspostavljanje određenih normi i kriterija. Prednost uspostavljanja praga je u tome što je objektivniji i može se certifikovati. Posebno je naglašen nedostatak tog koncepta kada se kriteriji i standardi temelje na kvantitativnim parametrima koji se propisuju zakonom koji se ne može tako lako mijenjati i prilagođavati društvenim promjenama i okolnostima, niti se podstiču promijene i inovacije. Taj koncept ne uzima u obzir izlazne standarde (output), nivo studentskih postignuća, niti kriterije za procenjivanje tih dostignuća, niti načine na koje se ta dostignuća proveravaju i potvrđuju. U mnogim europskim visokoobrazovnim sistemima koncept „minimalnih standarda“ koristi se kao početna pozicija za procjenu kvaliteta.
6. **Kvalitet kao vrijednost za novac** – Pojam accountability najviše ogovara toj definiciji.
7. **Kvalitet kao pojačanje ili poboljšanje** – Taj koncept ističe nastojanje kontinuiranog poboljšanja i pretpostavlja činjenicu da je postizanje kvaliteta u središtu akademskog etosa (etike, morala, uverenja) i da članovi akademske zajednice sami najbolje znaju šta je kvalitet u visokom obrazovanju i nauci. Glavni nedostatak tog koncepta je što je teško „mijenjati“ poboljšanja kao i to što je jako teško dokazati o poboljšanju prepoznati u javnosti.

9.3. *Spoljni mehanizmi*

U europskim državama još uvijek postoji šarolikost modela za osiguranje kvaliteta koji su u primjeni: od evaluacije programa ili pojedinih predmeta, njihova ocjenjivanja, vrednovanja ili čak i akreditovanja do institucijskih evaluacija, provjere, vrednovanja ili akreditacije. Primer, Velika Britanija primijenjuje institucijske provjere i vrednovanje predmeta, Francuska institucijske evaluacije i akreditacije programa, a Finska institucijske provjere. Nizozemska i Njemačka sprovode akreditaciju programa i inspekcije.

Ključno pitanje je hoće li kod spoljnog osiguranja kvaliteta naglasak biti na odgovornosti (accountability) ili na unapređenjima i kako uravnotežiti ta dva cilja. No, kako institucije razvijaju sve kvalitetnije i sofisticiranije unutarnje mehanizme za osiguranje kvaliteta, naglasak bi trebao biti na uspostavljanju ravnoteže od zadovoljavanja standarda prema poboljšanjima.

Spoljni sistem za osiguranje kvaliteta treba da:

1. se temelji na autonomnim ili barem djelimično autonomnim agencijama
2. postoji Sporazum o jasnim standardima i očekivanjima

3. sprovodi samoevaluacijsko istraživanje akademskog djela, fakulteta ili institucije
4. organizuje spoljnu procjenu koju sprovode eksperti iz drugog sistema
5. izrađuje pisani izvještaj sa preporukama
6. javno objavljuje sve rezultate
7. prepoznaje da je evaluacijski proces jednako važan kao i njegov rezultat

Cilj izgradnje sistema za unapređenje kvaliteta nije kontrola, već stvaranje mehanizama za kontinuirano poboljšanje.

Spoljni sistem za osiguranje kvaliteta ima primarnu svrhu osigurati poboljšanja i javnu odgovornost visokoobrazovnih institucija.

9.4. Institucijski sistem

Institucijski mehanizmi za osiguranje kvaliteta su preduslov da bi se moglo govoriti o nacionalnom sistemu za osiguranje kvaliteta visokog obrazovanja. Svaka visokoobrazovna institucija treba da razvije vlastiti sistem za osiguranje kvaliteta.

Institucijski mehanizmi za osiguranje kvaliteta uključuju uspostavljanje ciklusa kvaliteta što znači da se rezultati istraživanja, vrednovanja ili nadzora trebaju pretočiti u institucijsku strategiju za poboljšanje te kontinuirano i organizovano u ciklusima testirati kako se pojedine mjere odražavaju na poboljšanje kvaliteta.

Institucijsko osiguranje kvaliteta, ima za cilj poboljšanje i izgradnju kulture kvaliteta. Sistem izgrađuje svaka visokoobrazovna institucija nezavisno, na načelu supsidijalnosti, u skladu sa svojom misijom i ciljevima. Mehanizmi se odnose na programe, djelove programa i na ukupno institucijsko djelovanje, temelje se na ulazima i ishodima.

9.5. Akreditacija

Akreditacija se vrlo često različito definiraju. U visokom obrazovanju najčešće se definiraju na tri načina:

- akreditacija je formalni i javni dokument kojim se potvrđuje kvalitet određene institucije ili određenog programa, kome sljedi redovna evaluacija na temelju dogovorenih standarda (CRE, sada EUA, 2001.)
- akreditacija je proces spoljne ocjene kvaliteta koja se koristi u visokom obrazovanju za ocjenu visokih škola, univerziteta ili visokoobrazovnih programa zbog osiguranja i unapređenja kvaliteta (CHEA, 2000.)
- akreditacija je potvrda određenog statusa; akreditacija kao proces najčešće se temelji na primjeni prethodno definisanih standarda, prije svega je rezultat evaluacije (The European Training Foundation, 1998.)

S obzirom da se akreditacija različito definira ima raznolike forme i funkcije. Može se reći da ima sljedeće karakteristike:

- dokaz je da visokoobrazovni predmet, modul, program ili institucija zadovoljava određeni standard; postignut standard može biti minimalni standard ili standard izvrsnosti
- uključuje poređenje po referentnim tačkama

- ocjene se temelje isključivo na kriterijumima kvaliteta, nikada na političkim karakteristikama i uvijek su izražene kao da/ne
- naglasak je na javnoj odgovornosti.

Mnoge europske države razvile su specifične akreditacijske sisteme. Akreditacija je jedan od mogućih ishoda osiguranja kvaliteta i definira se kao formalno priznavanje gdje su zadovoljeni minimalni, javno utvrđeni standardi kvaliteta nekog programa ili institucije.

Udruženje europskih univerziteta (EUA)¹ podržava nekoliko ključnih načela na kojima se mora temeljiti akreditacioni postupak. On mora:

- voditi poboljšanju kvaliteta što znači da se akreditacijski proces treba fokusirati na unutarnje mehanizme za kontrolu osiguranja kvaliteta u svakoj instituciji i osigurati da se oni koriste za strateško planiranje
- očuvati raznolikost i autonomiju institucija i podsticati inovativnost tako što će se institucije procenjivati na temelju njihove misije i strateškog plana
- osigurati javnu odgovornost tako što će:
 - a) uključiti učesnike u proces
 - b) objaviti i prezentovati rezultate u javnosti
 - c) biti nezavistan od vlade, interesnih grupa i visokoobrazovnih institucija
- sastojati se od samovrednovanja i spoljne procene sa jasnim naglaskom na samovrednovanju kao temeljnom koraku u institucijskom planiranju
- imati vodič koji je transparentan i visokoobrazovnim institucijama i javnosti
- uspostaviti proceduru koja čini jasnu razliku između uslova za akreditaciju i preporuka za poboljšanja
- imati utvrđen i korektan žalbeni postupak
- uključivati ponovnu procjenu u ciklusima, zavisno od resursa agencije i njenom uticaju na instituciju.

9.6. Samovrednovanje visokoškolskih institucija - pojmovni okvir i praktična primjena

Vrednovanje (evaluacija) u obrazovanju je proces sistemskog prikupljanja i sintetizovanja podataka s ciljem utvrđivanja uspješnosti obrazovne politike, obrazovnih institucija i/ili programa. Osnovno pitanje na koje vrednovanje želi odgovoriti jeste koliko obrazovna politika ili obrazovni programi ostvaruju svoju svrhu i svoje ciljeve.

U savremenom europskom pristupu, vrednovanje je temelj osiguranju kvaliteta obrazovanja. Ima razvojnu funkciju i sprovodi se prvenstveno radi unapređenja i osiguranja kvaliteta u području obrazovanja. Pokazuje se da rezultati vrednovanja značajno pomažu obrazovnim institucijama pri unapređivanju vlastitog djelovanja.

Vrednovanje može i mora biti: unutarnje (interno) i spoljno (eksterno). Unutarnje vrednovanje sprovodi sama institucija, dok spoljno vrednovanje vrše najčešće nadležne akreditacione agencije u skladu sa preporukama Europskog parlamenta i Vijeća (1998, 2006)

¹ The EUA policy paper on quality assurance – usvojen na Veću EUA u Dubrovniku, 2001.-<http://www.unige.ch/eua>

² Council recommendation of 24 September 1998 on European cooperation in quality assurance in higher education (98/56/EC)

Samovrednovanje je proces otvorenog i iskrenog procjenjivanja vlastite efikasnosti i efektivnosti. Cilj samovrednovanja je uključivanje učesnika procesa visokog obrazovanja u praćenje, unapređivanje i osiguranje kvaliteta učenja i podučavanja, kvalitet naučno-istraživačkog rada, društvenog angažmana i ostalih komponenti djelovanja koje ustanova smatra važnim.

Samovrednovanje je procenjivanje vlastitog djelovanja od strane onog što sprovodi program. Ovaj se pristup pokazuje efikasnim zbog jednostavne činjenice da se rezultati vrednovanja bolje koriste kada učesnici sami odlučuju ili utiču na to šta valja povjeravati i procjenjivati, kada oni sami sprovode vrednovanje i prezentuju rezultate.

Samovrednovanje ima razvojnu funkciju

Samovrednovanje ne smije biti i nije cilj za sebe. Ima smisla ako vodi planiranju aktivnosti za ostvarivanje poželjnih promjena. Mora rezultirati ostvarivim razvojnim planovima temeljenim na prepoznavanju razvojnih prioriteta i poželjnih ciljeva.

Najuspješnije je ono samovrednovanje koje je usmjereno na studente, stavlja ga u centar interesa i kao primarni cilj postavlja osiguranje optimalne podrške za razvoj ličnosti i visokostručnih kompetencija svih studenata. Takvo samovrednovanje usmjereno je na unapređenje obrazovnog procesa i osiguranja njegovog kvaliteta.

Uspešnost samovrednovanja biće veća ukoliko postoji spoljna podrška, odnosno dostupnost potrebnih resursa za samovrednovanje.

To se odnosi na sljedeće resurse:

- statistički podaci koji omogućavaju upoređivanje i postavljanje normi
- sistem jasnih standarda/indikatora kvaliteta
- osposobljavanje u metodama samovrednovanja
- pravni okvir koji propisuje kakva se podrška mora pružiti i kakvi se izazovi moraju postaviti pred obrazovnu instituciju koja sprovodi samovrednovanje.

9.7.Indikatori kvaliteta visokoškolske institucije

Tri su kategorije indikatora koje se mogu preispitivati u procesu samovrednovanja:

1. kapaciteti institucije (input)
2. procesi
3. ishodi obrazovanja (output)

1. Odrednice kvaliteta (kapaciteti, input)

- financiranje
- infrastruktura – materijalni i prostorni uslovi
- opremljenost informatičkom i naučnom opremom, didaktičkim sredstvima, dostupnost i korištenje interneta

- kadrovska ekipiranost – iskustvo, kvalifikovanost i kompetentnost nastavnika (broj nastavnika prema broju studenata)
- kompetencije administrativnog i tehničkog osoblja
- upisna politika, kvalitet, nadarenost i motivisanost studenata
- socioekonomsko obilježje studenata
- podrška studentima, studentsko savjetovalište i sl.

2. Ključni procesi - Podsticanje angažovanog i efikasnog učenja i podučavanja

- razvojna strategija, misija, vizija
- sistem za osiguranje kvaliteta, institucijski mehanizam za samovrednovanje i unapređivanje kvaliteta
- studijski program, kurikulum, korištenje naučnih metoda, integracija naučnih spoznaja
- međunarodna suradnja, mobilnost studenata, nastavnika, istraživača
- partnerstvo – suradnja sa spoljnim korisnicima, privredom, poslodavcima, javnim sektorom
- rukovođenje
- ulaganje u napredovanje mladih nastavnika i istraživača
- kontinuirano osposobljavanje administrativnog i tehničkog osoblja
- praćenje vremena studiranja, razumjevanje i otklanjanje uzroka neuspjeha studenata
- sumarno vrednovanje, sertifikovanje, kriteriji za sticanje diplome
- suradnja među nastavnicima – organizacija nastave
- interakcija i komunikacija nastavnik – student
- strukturirano podučavanje, podsticanje samoregulacije učenja
- visoka i ostvariva očekivanja
- formativno vrednovanje, praćenje napredovanja studenata
- informiranje, transparentnost, javnost
- sport, društveni život

3. Ishodi obrazovanja (output)

- visokostručne kompetencije studenata – sposobnost funkcionalne integracije znanja i vještina
- uspešnost prilagođavanja zahtjevima tržišta rada
- zapošljivost, poduzetništvo, samoinicijativnost
- zadovoljstvo, mišljenje o studijama diplomiranih studenata
- zadovoljstvo poslodavac

9.7.1. Faktori uspješnog samovrednovanja

Istraživanja u području efikasnosti samovrednovanja na nižim nivoima obrazovanja koje je sprovedeno u trinaest europskih država pod pokroviteljstvom Europske komisije (SICI, 2003.)³ prepoznaju nekoliko tema koje se ponavljaju u kvalitetnim obrazovnim institucijama koje uspešno sprovode samovrednovanje:

- odlučno rukovođenje
- jasni ciljevi razvoja koji su zajednički dogovoreni i koje dobro razumiju svi uključeni
- uključivanje važnijih učesnika u samovrednovanje i aktivnosti unapređenja rada
- dobro smišljeni i pripremljeni relevantni dokumenti i priručnici
- aktivnosti usmjerene na učenje, podučavanje i ostvarivanje poželjnih ishoda učenja
- sistemsko, rigorozno i odlučno praćenje i vrednovanje pokrenutih razvojnih procesa i postupaka
- uravnoteženost i komplementarnost samovrednovanja i spoljnog vrednovanjakoje se temelji na analizi samoevaluacijskog izveštaja
- snažna nacionalna infrastruktura i lokalna podrška procesu samovrednovanja

9.7.2. Standardi za unutrašnje osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

- 1. Politike rada (policy) i procedure za vrednovanje kvaliteta –**
Institucije treba da uspostave odgovarajuće procedure za osiguranje kvaliteta i standarda za programe i diplome koje dodjeljuju. Politike rada (policy) i procedure trebale bi imati formalan status i biti dostupne javnosti, te definisati uloge studenata i ostalih inetersnih grupa.
- 2. Usvajanje, praćenje i periodično vrednovanje programa i diploma**
- 3. Ocjenjivanje studenata –** Ocjenjivanje studenata bi trebalo sprovoditi prema objavljenim kriterijumima, propisima i procedurama, koje se dosljedno primjenjuju.

³ SICI (2003.), *Effective School Self-Evaluation. The Standing international Conference of Central and General Inspectorates of Europe*
<http://www.sici.org.uk/ESSE/essereport>

4. **Osiguranje kvaliteta nastavnog osoblja** – Institucije bi trebale razviti metode utvrđivanja da li je nastavno osoblje uključeno u nastavni rad kvalifikovano i kompetentno. Metode i procedure koje će se pritom primjenjivati trebale bi biti dostupne onima koji sprovode spoljnu evaluaciju.
5. **Izvori za učenje i potpora za studente**
6. **Informacijski sistem** – Institucije treba da organizuju prikupljanje, analizu i korištenje relevantnih informacija koje su preduslov za efikasno upravljanje studijskim programima i ostalim aktivnostima.
7. **Informisanje javnosti** – Institucije treba redovno da objavljuju pravovremene, nepristrasne i objektivne informacije (kvalitativne i kvantitativne) o svojim programima i diplomama.

9.7.3. Standardi za spoljno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

1. **Primjena procedura unutrašnjeg osiguranja kvaliteta**
2. **Razvoj procesa spoljnog osiguranja kvaliteta** – Svi odgovorni trebali bi, prije razvoja samog procesa, odrediti svrhe i ciljeve procesa osiguranja kvaliteta i objaviti ih sa opisom procedura koje će se koristiti za njihovo ostvarivanje
3. **Kriterijumi odlučivanja** – Sve formalne odluke donesene kao rezultat spoljnog osiguranja kvaliteta trebaju se temeljiti na eksplicitnim, objavljenim kriterijumima koji se dosljedno primjenjuju
4. **Procesi koji odgovaraju svrsi**
5. **Izveštavanje** – Izveštaji trebaju biti objavljeni
6. **Procedure za daljnje djelovanje** – Procesi osiguranja kvaliteta koji sadrže preporuke za djelovanje ili koji zahtjevaju dalji akcijski plan, trebaju imati unaprijed određene procedure koje se dosljedno primjenjuju
7. **Periodična vrednovanja** – Spoljno osiguranje kvaliteta institucija i/ili programa treba sprovoditi periodično
8. **Analiza cijelog sistema** – Agencija za osiguranje kvaliteta treba pravovremeno da objavljuje izvještaje u kojima se opisuju i analiziraju najvažniji rezultati recenzija, vrednovanja, procjena itd.

10. STANDARDI I SMJERNICE ZA OSIGURANJE KVALITETA U VISOKOM OBRAZOVANJU U BOSNI I HERCEGOVINI

(usvojeni od Vijeća ministara BiH i objavljeni u službenom glasniku BiH broj 13/08)

Uvod

I prije uključivanja u bolonjski process¹ 2003. godine univerziteti u BiH počeli su raditi na uvođenju politike i prakse osiguranja kvaliteta. Te su aktivnosti dobile još veći značaj pridruživanjem Bolonjskom procesu na ministarskoj konferenciji u Berlinu 2003. godine; tokom školske 2003/04. godine svi javni univerziteti u BiH uključeni su u institucionalnu procjenu Europske asocijacije univerziteta (EUA)² kako bi se utvrdili izazovi s kojima će se univerziteti suočiti u ispunjavanju zahtjeva za pridruživanje europskom prostoru visokog obrazovanja do 2010. godine.

Pomenutom procjenom Europske asocijacije univerziteta utvrđen je veliki broj značajnih pitanja koje treba riješiti putem sistematičnih i rigoroznih procedura za osiguranje kvaliteta. Pomenuta su pitanja bila strateške i akademske prirode, ali su se odnosila i na oblast upravljanja i administracije. Rad u navedenim oblastima od suštinskog je značaja za moderniziranje i reformiranje visokog obrazovanja u BiH.

I na europskom nivou osiguranje kvaliteta predstavljalo je jednu od tri prioritete oblasti programa procjene u okviru bolonjskog procesa, nakon čega je 2005. godine održana ministarska konferencija u Bergenu, a rezultati te procjene u slučaju Bosne i Hercegovine sugerirali su relativan nedostatak aktivnosti i napretka u toj oblasti u odnosu na većinu ostalih zemalja bolonjskog procesa.

Taj je fokus na europskom nivou otišao korak dalje 2005. godine usvajanjem «Europskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta» (ESG)³ od strane svih zemalja uključenih u bolonjski proces. Pomenuti je dokument izradila organizacija ENQA u saradnji sa EUA-om, EURASHE -om i ESIB-om, a prihvatili su ga svi ministri prisutni na konferenciji u Bergenu 2005. ESG pokriva tri glavne oblasti:

1. unutrašnje osiguranje kvaliteta organizirano unutar institucija visokog obrazovanja, a koje se odnosi na izradu, primjenu i praćenje procesa i struktura osiguranja kvaliteta;
2. vanjsko osiguranje kvaliteta i relevantne aktivnosti koje se općenito bave onim što bi trebalo ispitati unutar institucija visokog obrazovanja, te načinom na koji bi trebalo provoditi aktivnosti vezane za vanjsko osiguranje kvaliteta;

¹ Bolonjski proces predstavlja najznačajniju i najsveobuhvatniju reformu visokog obrazovanja u Europi. Krajnji cilj tog procesa jeste uspostavljanje europskog prostora visokog obrazovanja do 2010. godine, koji će značiti neometanu mobilnost akademskih radnika i studenata, te objektivno priznavanje njihovih kvalifikacija. Bolonjsku deklaraciju 1999. godine potpisali su ministri obrazovanja 29 europskih zemalja. Taj se proces počeo širiti i na druge zemlje pa su organizirani dalji sastanci predstavnika vlada u Pragu 2001, Berlinu 2003. i Bergenu 2005. Naredni sastanak održat će se u Londonu u maju 2007. Bosna i Hercegovina uključila se u pomenuti proces 2003. godine.

² Vijeće Europe, Europska komisija, 2004. *Institucionalna evaluacija sedam univerziteta u Bosni i Hercegovini*, sažetak izvještaja Europske asocijacije univerziteta u okviru zajedničkog projekta Europske komisije i Vijeća Europe «Moderniziranje kapaciteta za menadžment i

upravljanje univerziteta u Bosni i Hercegovini, Sarajevo.

³ ENQA, 2005. *Standard i smjernice za osiguranje kvaliteta u europskom prostoru visokog obrazovanja*, http://www.coe.ba/pdf/ESG_loc.pdf.

3. rad agencija za vanjsko osiguranje kvaliteta u smislu njihovog uspostavljanja, organiziranja i priznavanja.

Primjena ESG-a za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja predstavlja jedan od tri prioriteta za period od 2005. do 2007. i, samim tim, i fokus programa procjene koji će rezultirati ministarskom konferencijom u Londonu u maju 2007. U sklopu pomenute primjene, svaka od zemalja trebala bi pokazati na koji su način njeni sistemi osiguranja kvaliteta, i unutrašnjeg i vanjskog, u skladu sa «Europskim standardima i smjernicama».

U Bosni i Hercegovini su, stoga, nadležna ministarstva na entitetskom i državnom nivou te javni univerziteti donijeli odluku da je, putem zajedničkog programa Europske komisije i Vijeća Europe - Jačanje visokog obrazovanja u BiH, neophodno uspostaviti standarde i izraditi smjernice za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja u BiH. Oformljena je radna grupa za njihovu izradu, a u njen sastav ulaze predstavnici nadležnih ministarstava na entitetskom i državnom nivou, osam univerziteta i studenata. Dva međunarodna eksperta su pomogla radnoj grupi u izradi ovih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta: Dr. Patricia Georgieva, generalni sekretar državne agencije za evaluaciju i akreditaciju u Bugarskoj i Lewis Purser, pomoćnik direktora udruženja univerziteta Irske.

Rad ove radne grupe stoga se direktno vezuje za obaveze Bosne i Hercegovine kao punopravnog učesnika bolonjskog procesa. BiH je dala pregled svog napretka kako u toj tako i u drugim oblastima u sklopu izvještaja podnesenog grupi za praćenje bolonjskog procesa krajem 2006. Izvještaj o programu procjene za 2007. koji će biti podnesen ministrima u Londonu 2007. zasniva se na relevantnim izvještajima svake od zemalja učesnica, a bolje ocjene koje je BiH dobila već odražavaju pomake ostvarene na polju osiguranja kvaliteta.

Ciljevi

Uspostava sistema za osiguranje kvaliteta u najboljem je interesu institucija visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Osiguranje kvaliteta daje kvalitet – relevantne informacije o obrazovanju i diplomama od koristi su kako poslodavcima i društvu u cjelini tako i akademskim radnicima, studentima i potencijalnim zaposlenicima.

Analitički opis i sistematska ocjena kvaliteta te njegovo osiguranje olakšavaju zadatak visokoškolskim institucijama da uvjere svoje domaće i međunarodne partnere u kvalitet obrazovanja koje pružaju, i da visoko obrazovanje u BiH učine studentima što privlačnijim.

Svrha ovog rada jeste dati jasne standarde i smjernice - kako unutrašnje tako i vanjske - za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH, na korištenje od strane univerziteta, ministarstava i agencija za osiguranje kvaliteta u njihovom radu u naporima da podrže suštinsku reformu koja se provodi u oblasti visokog obrazovanja. Pomenuti standardi i smjernice BiH osmišljeni su tako da ispune zahtjeve ESG-a.

Glavni ciljevi predloženog skupa standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta jesu sljedeći:

- promovirati i podržati stalno unapređenje kvaliteta i standarda za pružanje programa visokog obrazovanja;
- osigurati da javnosti budu dostupne jasne i precizne informacije o kvalitetu i standardima pružanja visokog obrazovanja i obuke; i
- primjenjivati najbolju međunarodnu praksu u ocjeni i reviziji visokog obrazovanja i programa obuke.

Dugoročni ciljevi sistema osiguranja kvaliteta jesu sljedeći:

- promovirati mobilnost studenata, diplomaca i građana unutar BiH i na međunarodnom nivou,
- promovirati jednake socijalne mogućnosti za sve kategorije studenata u BiH,
- odgovoriti na potrebe svih subjekata i korisnika u visokom obrazovanju,
- promovirati naučnoistraživački rad i prenošenje znanja u BiH,
- osigurati kompatibilnost sa Europskom unijom na različitim poljima (podrška studentima, sistem povratnih informacija svršenih studenata i poslodavaca, itd.),
- povećati stepene javne odgovornosti visokog obrazovanja prema široj javnosti.

Naglašeno je da bi te dugoročne ciljeve trebalo imati na umu pri uspostavljanju standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju BiH kako bi ih procesi koji se uspostavljaju uspjeli ostvariti. Nedostatak koherentne zakonske regulative širom zemlje u oblasti visokog obrazovanja trenutno predstavlja prepreku ostvarivanju tih dugoročnih ciljeva.

Struktura standarda i smjernica BiH Standardi i smjernice BiH dijele se u dva dijela.

1. Standardi i smjernice za unutrašnje osiguranje kvaliteta, tj. aktivnosti na osiguranju kvaliteta koje se poduzimaju unutar univerziteta i predstavljaju njihovu odgovornost.

Ovaj prvi dio podrazumijeva 8 standarda za unutrašnje osiguranje kvaliteta institucija visokog obrazovanja u BiH. On se rukovodi logikom prvog dijela Europskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja, ali uključuje i jedan dodatni standard koji postavlja zahtjev prema kojem se institucije moraju spremati za vanjsku evaluaciju svojih procedura osiguranja kvaliteta.

2. Standardi i smjernice za vanjsko osiguranje kvaliteta, tj. aktivnosti na osiguranju kvaliteta koje poduzima/ju neko/a vanjsko/a tijelo/tijela (agencija, ministarstvo, komisija, itd.) koje ispituje rad koji se odvija unutar univerziteta ili određene jedinice unutar univerziteta.

Ovaj drugi dio odnosi se na mehanizme vanjskog osiguranja kvaliteta i sadrži 5 standarda za eksterno osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju i dva standarda koja se odnose na agenciju/agencije ili tijelo/tijela koja/e provodi/e aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta u BiH.

Pored svakog od standarda i pratećih smjernica koje pojašnjavaju njegove zahtjeve, tu su i «pokazatelji» koji ilustruju prikupljene dokaze ili mjerila provedbe i koji naznačavaju kako se dostignuti standardi mogu demonstrirati.

3. S obzirom na to da BiH nema agenciju/agencije za osiguranje kvaliteta, treći dio - standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta agencija - je ograničen na zahtjeve za priznavanje i neovisnost tijela/tijela ili agencije/agencija koja/e provodi/e aktivnosti eksternog osiguranja kvaliteta u BiH.

Ova struktura se zasniva na strukturi ESG-a. Do mjeseca maja 2007. godine standardi i smjernice BiH za unutrašnje i vanjsko osiguranje kvaliteta su razraneni do stepena kada ih je moguće testirati i isprobati.

Odnos standarda i smjernica prema okviru za kvalifikacije i priznavanje

Predloženi BiH standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u oblasti visokog obrazovanja predstavljaju samo jedan aspekt zadataka u okviru reforme visokog obrazovanja, koji se mora posmatrati skupa sa ostalim inicijativama, a što sve skupa ima za cilj transformaciju sistema visokog obrazovanja i njegovu potpunu kompatibilnost sa europskim prostorom visokog obrazovanja. Zajednički projekat Vijeća Europe i Europske komisije, Jačanje visokog obrazovanja u BiH, tretira tri od tih elemenata:

- (1) uspostavljanje okvira za visokoškolske kvalifikacije,
- (2) izrada plana rada na uvođenju modernih procedura i struktura u smislu priznavanja kvalifikacija, i
- (3) uspostavljanje standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju.

S obzirom na to da su glavni pravci djelovanja unutar Bolonjskog procesa usko povezani, i tri elementa pomenutog projekta takoder su usko povezana. Na primjer, osiguranje kvaliteta mora podržati pouzdanost i kvalitet kvalifikacija unutar kvalifikacijskog okvira, ali i stvoriti neophodno povjerenje za djelotvorno priznavanje tih kvalifikacija pri zapošljavanju i u drugim akademskim institucijama kako u BiH tako i u inostranstvu. Priznavanje kvalifikacija od ključnog je značaja za transfer i prohodnost svih kategorija studenata kroz različite nivoe kvalifikacijskog okvira, procjena individualnih kvalifikacija (tj. priznavanje) je moguće samo onda ako referenti/slужbenici za provjeru dokumenata (Credentials evaluators) imaju pouzdane informacije o kvaliteti institucije ili neke druge ustanove koja pruža studijski program koji vodi to te kvalifikacije. Kvalifikacijski okvir podrazumijeva da standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta koriste zajedničke deskriptore i dogovorene obrazovne ciljeve pri procjeni kvaliteta nastave i procesa učenja u različitim institucijama.

Sva tri elementa imaju centralnu ulogu u promoviranju europske dimenzije visokog obrazovanja, cjeloživotnog obrazovanja i prednosti europskog prostora visokog obrazovanja. Zajedno mogu održavati veze između kvalifikacija i mogućnosti zapošljavanja, između privrede i univerziteta. Bez povjerenja u sisteme osiguranja kvaliteta ne može biti ni povjerenja u institucije niti njihovog priznavanja. Upravo je to ključno pitanje bosanskohercegovačkog visokog obrazovanja u sadašnjem trenutku.

Ta tri elementa su stoga povezana, a njihova istovremena primjena od suštinskog je značaja za konačni uspjeh. Nadalje, poznato je da svaka uspješna reforma zahtijeva djelovanje i u pravcu odozdo ka gore i u pravcu odozgor ka dolje. Sva tri elementa usko su povezana sa ranijim inicijativama vezanim za reformu univerziteta u BiH, kao i sa neophodnošću usvajanja okvirnog zakona o visokom obrazovanju na državnom nivou.

Standardi i smjernice za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju u BiH

1. Standardi i smjernice za interno osiguranje kvaliteta u institucijama visokog obrazovanja

Standard 1.1.

Visokoškolska institucija u BiH bi trebala imati jasno definiranu politiku i procedure osiguranja kvaliteta izvedene na osnovu njene zvanične vizije, misije i strategije. Njih bi, skupa sa svim relevantnim zakonskim propisima, trebalo objaviti i učiniti dostupnim akademskim radnicima, studentima i svim drugim subjektima. Vizija, misija, strategija, te politika i procedure osiguranja kvaliteta trebale bi imati formalnopravni status i biti dostupne javnosti.

Smjernice uz navedeni standard

Politika osiguranja kvaliteta trebala bi odražavati misiju i vrijednosti odgovarajuće institucije, i biti usko povezana sa relevantnim planovima i aktivnostima u smislu strateškog menadžmenta. Ona bi trebala jasno navesti mjerljive ciljeve u pogledu osiguranja kvaliteta za različite funkcije i nivoe unutar date organizacije. Procedure bi trebale podrazumijevati mogućnost analize i razrade suštine misije, vrijednosti i planova, te u dugoročnom periodu doprinijeti stvaranju i održavanju institucionalne kulture kvaliteta.

Politika osiguranja kvaliteta trebala bi se fokusirati na to u kojoj je mjeri data institucija uspješna u postizanju ciljeva izvedenih iz suštine njene misije. Pri tome bi glavni kriterij trebao biti uspjeh studenata u ostvarivanju obrazovnih rezultata. Dalje snaženje programskog kvaliteta trebalo bi predstavljati jedan od glavnih ciljeva navedene politike.

Data institucija trebala bi jasno odrediti tijelo ili osobu odgovornu za osmišljavanje i provonjenje politike i procedura osiguranja kvaliteta, a na koju se prenosi odgovornost za provedbu. Navedeno tijelo odnosno osoba trebala bi biti direktno odgovorna upravnom tijelu za pitanja kvaliteta i trebala bi biti pozicionirana na odgovarajućem nivou strukture date organizacije kako bi imala odgovarajuće ovlasti za provođenje politike i procedura osiguranja kvaliteta.

Institucija bi trebala jasno definirati ulogu studenata i drugih zainteresiranih strana u procesima osiguranja kvaliteta i njihovom stalnom unapređenju.

Pokazatelji uz navedeni standard

- zvanična strategija univerziteta,
- zvanična politika kvaliteta, uključujući i ulogu studenata,
- formalno uspostavljeno tijelo s konkretnom odgovornošću za unutrašnje osiguranje kvaliteta na univerzitetu.

Standard 1.2.

Procedure za izradu i usvajanje studijskih programa trebale bi uključivati jasne i temeljite odredbe o predočavanju dokaza da su sljedeća pitanja riješena na zadovoljavajući način:

- ciljevi programa/dodijeljenih kvalifikacija jasno su navedeni;
- dokumentacija koja dokazuje da program/priznanje ispunjava navedene ciljeve;
- efikasnost procedura putem kojih se ispravljaju nedostaci i ostvaruje dalji napredak.

Smjernice uz navedeni standard

U skladu sa navedenim standardom, visokoškolska institucija u BiH mora dokazati vlastitu sposobnost da organizira studijske programe uz prihvatljiv nivo kvaliteta, te da ima procedure osiguranja kvaliteta za očuvanje i poboljšanje akademskih standarda, a pomoću kojih će ispuniti očekivanja bosanskohercegovačkog društva i međunarodne zajednice.

Od svake institucije očekuje se da uspostavi i objavi svoj proces usklađivanja postojećih programa i priznanja sa bh. visokoškolskim kvalifikacijskim okvirom.

Za svaki studijski program trebalo bi predočiti dokaze da su sljedeća pitanja riješena na zadovoljavajući način:

- ◆ Navedeni opći i konkretni programski ciljevi
- ◆ Opis očekivanih ishoda učenja koje bi svršeni studenti trebali ostvariti
- ◆ Relevantnost strukture i sadržaja programa za misiju i strateški plan date institucije
- ◆ Na koji način program ispunjava navedene konkretne ciljeve, osobito u pogledu planiranih ishoda učenja
- ◆ Način izvođenja
- ◆ Relevantnost kvalifikacija osoblja i resursa
- ◆ Resursi potrebni za dati program
- ◆ Utjecaj programa na obrazovna sredstva i pomoćne kapacitete unutar institucije
- ◆ Mehanizmi programskog menadžmenta (npr. formalnopravna procedura za odobravanje programa, procedure za praćenje uspješnosti programa i utvrđenu odgovornost za njihovo unapređenje, redovna i periodična evaluacija programa, uključujući i vanjsku evaluaciju)
- ◆ Uloga studenata u osiguranju kvaliteta studijskih programa
- ◆ Relevantnost programa za tržište rada (lokalno, državno, međunarodno)
- ◆ Odgovarajuće obezbjeđenje pristupa, transfera i prohodnosti studenata svih kategorija u kontekstu bh. kvalifikacijskog okvira

Pokazatelji uz navedeni standard

- Privredne i druge veze, uključujući i moguće zapošljavanje
- Popularnost programa kod studenata u odnosu na prethodne godine i druge institucije koje ga nude

- Procenat svršenih studenata i prosječno trajanje studija
- Ukupan broj svršenih studenata u odnosu na broj upisanih
- Broj zaposlenih u odnosu na ukupni broj svršenih studenata

4 Dodijeljena kvalifikacija podrazumijeva: zvanje, kvalifikaciju, titulu, stepen ili diplomu koja opisuje završen dodiplomski, magistarski ili doktorski stepen, ili bilo koje drugo zvanje, ako je studijski program vezan za to priznanje registrovan kao visokoškolski program.

- Informacioni paketi

Standard 1.3.

Procedure za ocjenjivanje studenata jasno su definirane, transparentne i nepristrasno i dosljedno se primjenjuju u čitavoj instituciji. Postoje mehanizmi za procjenu efikasnosti procedura ocjenjivanja kako bi iste u praksi bile pravedno i dosljedno primjenjivane.

Smjernice za navedeni standard

Kriteriji i metode ocjenjivanja moraju biti definirani unaprijed, objavljeni i usklađeni sa propisima visokoškolske institucije.

Procedure za ocjenu uspjeha studenta trebale bi osigurati:

- ◆ jasnu vezu između metoda ocjenjivanja i ciljeva postavljenih u skladu sa namijenjenim ciljevima učenja, i
- ◆ validan, konzistentan, transparentan i javno dostupan proces ocjenjivanja, kao i odgovarajuće certificiranje uspjeha studenta.

Pokazatelji za navedeni standard

Jasno definirani, dokumentirani i transparentni:

- kriteriji za ocjenu napretka i uspjeha studenta,
- metode ocjenjivanja,
- vrijeme i mjesto ocjenjivanja studenta,
- žalbena procedura i mogućnost ponovnog ocjenjivanja.

Standard 1.4

Institucija mora osigurati da nastavu vrši kvalificiran i kompetentan nastavni kadar. Institucija bi trebala redovno vršiti evaluaciju učinkovitosti svoje politike i procedura vezanih za ljudske resurse. Ovo posebno važi za procedure izbora, imenovanja, procjene, razvoja i promocije kadra na svakom nivou izvršavanja i podrške određenog programa. Program razvoja kadra, sa odgovarajućim sredstvima za te svrhe, morao bi biti prioritet.

Smjernice za navedeni standard

- ◆ Institucija mora imati definirane kriterije za zapošljavanje i promociju nastavnog kadra.
- ◆ Institucija će javno objaviti kriterije za potvrdu kompetentnosti nastavnog kadra.
- ◆ Redovno se mora vršiti praćenje i evaluacija kvaliteta i kompetentnosti nastavnog kadra
- ◆ Institucija će pružati mogućnosti za profesionalni razvoj kadra.

Pokazatelji za navedeni standard

- Kadrovska arhiva
- Ankete studenata
- Publikacije i drugi vidovi dokumentiranog istraživačkog rada
- Plan i aktivnosti razvoja univerzitetskog kadra
- Analiza potreba nastavnog kadra

Standard 1.5

Visokoškolska institucija bi trebala redovno vršiti evaluaciju efikasnosti korištenja svojih prostorija, opreme i objekata kako bi osigurala adekvatnost i efikasnost korištenja za programe visokog obrazovanja i obuke koje nudi.

Smjernice za navedeni standard

Ova periodična evaluacija trebala bi se fokusirati na njen doprinos (*npr. prostorija, opreme i objekata*) uspješnom učenju studenata na datim programima. Njena svrha je da ponudi informacije za donošenje odluka o nastavku pružanja adekvatnih nastavnih resursa i drugih sredstava u odnosu na studijske programe ponudene na datoj instituciji. Za ponudene programe institucije će utvrditi minimalne, postignute i projicirane standarde za objekte i opremu. U slučaju potrebnih unapređenja, institucija će izraditi plan akcije kako bi odgovorila na ove potrebe.

Pokazatelji za navedeni standard

- Revizija inventara resursa
- Plan investiranja u resurse
- Planovi akcije za unapređenje
- Mišljenja osoblja i studenata

Standard 1.6

Institucija će uspostaviti mehanizme za prikupljanje, analizu i upotrebu informacija relevantnih za učinkovito upravljanje studijskim programima i drugim aktivnostima.

Smjernice za navedeni standard

Stalno praćenje programa je od suštinske važnosti za osiguranje održavanja kvaliteta i standarda. Informacioni sistem upravljanja kvalitetom će nadopuniti napore praćenja programa institucije kako bi se osigurao trajni proces praćenja.

Pokazatelji bi se obično trebali sastojati od sljedećeg

- omjer nastavnika i studenata
- profil studentske populacije
- napredak i uspjeh studenata (individualni)
- konačne stope diplomiranja
- dužina studiranja u odnosu na formalno trajanje programa
- zadovoljstvo studenata sa studijem
- stopa uspješnosti studenata za svaku akademsku godinu
- stopa zaposlenosti diplomiranih studenata

Standard 1.7

Institucija bi trebala redovno objavljivati nepristrasne i objektivne informacije o svim programima i zvanjima koja nudi, i kvalitativne i kvantitativne.

Smjernice za navedeni standard

S obzirom na svoju javnu ulogu, visokoškolska institucija bi trebala pružati informacije o:

- ◆ ponudnim programima, očekivanim ciljevima učenja u sklopu tih programa, kvalifikacijama koje se postižu po završetku
- ◆ procedurama nastave, učenja i ocjenjivanja
- ◆ mogućnostima učenja dostupnim studentima
- ◆ mogućnostima zapošljavanja nakon diplomiranja.

Institucija treba razviti i implementirati učinkovit sistem informiranja javnosti. Osim toga, informacije o studijskim programima bi trebale zadovoljiti očekivanja zainteresiranih strana po pitanju nepristrasnosti i objektivnosti.

Pokazatelji za navedeni standard

- Prezentacije za buduće studente
- Štampani materijali dostupni javnosti (npr. raspored studiranja, vodič za

buduće studente, informacijski paketi)

- Web stranice sa redovno ažuriranim podacima
- Broj posjetitelja web stranice
- Kontakti sa medijima
- Kontakti sa zainteresiranim stranama
- Registar diplomiranih studenata (Alumni)
- transparentna pravila i propisi upisa

Standard 1.8

Standardi za interno osiguranje kvaliteta pružaju pouzdanu osnovu za proces eksternog osiguranja kvaliteta. Procedure internog osiguranja kvaliteta trebale bi biti otvorene redovnom procesu eksterne evaluacije kako bi se odredilo do koje mjere su standardi zadovoljeni.

Smjernice za navedeni standard

Visokoškolska institucija bi trebala biti u stanju pokazati koliko učinkovito se njene procedure osiguranja kvaliteta primjenjuju i implementiraju na cijeloj instituciji, a posebno u vezi sa izradom i izvršenjem programa koji rezultiraju akademskim zvanjima.

Pokazatelji za navedeni standard

- Formalni status institucionalnih postupaka za pripremu izvještaja o samoevaluaciji na raznim nivoima i za razne tipove eksternog osiguranja kvaliteta;
- Standardni skup procedura za provođenje internog praćenja kvaliteta putem usaglašenog skupa pokazatelja uspjeha;
- Standardni skup procedura za pripremu posjeta lokacijama eksternih grupa za evaluaciju;
- Redovni izvještaji za senate univerziteta.

2. Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta visokoškolskih institucija u BiH

Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta primjenjivi su u svim slučajevima kada eksterne strukture vrše eksternu evaluaciju neke visokoškolske institucije u BiH.

Standardi i smjernice za eksterno osiguranje kvaliteta primjenjivi su na

- tijelo/tijela ili agenciju/agencije iz BiH,
- međunarodne agencije/tijela.

U oba slučaja agencije bi trebale raditi uz odobrenje relevantnih BiH vlasti.

Standard 2.1

Vlasti zadužene za visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini će se pobrinuti za omogućavanje:

- a) evaluacije učinkovitosti procedura internog osiguranja kvaliteta,
- b) procesa validacije programa koji rezultiraju akademskim zvanjima utvrđenim

Državnim okvirom za kvalifikacije.

Smjernice za navedeni standard

Svrha procesa i procedura eksternog osiguranja kvaliteta je da se osigura da je institucija koja podliježe evaluaciji adekvatno odgovorila na sljedeća pitanja:

- ◆ Da li je institucija ugradila procedure osiguranja kvaliteta u svim svojim jedinicama i programima koje nudi?
- ◆ Da li institucija vrši sistematsko praćenje svog napretka ka ciljevima u području kvaliteta, a posebno kvaliteta obrazovanja?
- ◆ Da li se rezultati procedura osiguranja kvaliteta koriste za unapređenje kvaliteta usluga obrazovanja i obuke i u smjeru zadovoljavanja potreba studenata?
- ◆ Da li se preduzimaju korektivne mjere kako bi se uklonili nedostaci utvrđeni procedurama praćenja kvaliteta?
- ◆ Da li se zainteresiranim stranama pružaju relevantne informacije o kvalitetu institucije i njenih programa?

Pokazatelji za navedeni standard

- Usaglašeni i objavljeni kriteriji i procedure za eksterno osiguranje kvaliteta;
- Sažet opis procedura sa odgovarajućim vremenskim rasporedom i potrebnom dokumentacijom.

Standard 2.2

Procesi eksternog osiguranja kvaliteta biti će strukturirani putem modela od 4 koraka koji uključuje: a) izvještaj o samoevaluaciji, b) posjetu na lieu mjesta, c) objavljeni izvještaj o evaluaciji i d) naknadne aktivnosti.

Smjernice za navedeni standard

- ◆ institucija koja podliježe evaluaciji treba predati izvještaj o samo-evaluaciji kako bi obrazložila vlastiti analitički stav potkrijepljen dokazima da su procedure za interno osiguranje kvaliteta uspostavljene i da je osigurana njihova učinkovitost;
- ◆ imenovana grupa za eksternu evaluaciju treba se sastojati od tri do pet osoba; visokog akademskog ugleda, kompetentnih da naprave državna i međunarodna poređenja kvaliteta nastave i istraživačkog rada, kao i pružanja drugih usluga na univerzitetskom nivou. koji posjeduju visoke kompetencije u polju koje je predmet eksterne evaluacije.

- trebaju biti neovisni tako da na njih ne može uticati treća strana kao što su visokoškolske institucije, ministarstva ili drugi učesnici u procesu.
 - ◆ tim za evaluaciju treba posjetiti instituciju kako bi potvrdio izvještaj o samoevaluaciji;
 - ◆ tim za evaluaciju treba blagovremeno predati izvještaj o evaluaciji.
- Izvještaj i popratni zaključci i preporuke trebaju biti dostupni javnosti;
- ◆ ranije određena procedura naknadnih aktivnosti treba biti dosljedno implementirana kako bi se osiguralo da će institucija poduzeti dalje korake u skladu sa preporukama tima za evaluaciju.

Pokazatelji za navedeni standard

- implementirani protokoli za dosljednu upotrebu modela za evaluaciju od 4 koraka
- izvještaji o samo-evaluaciji
- objavljeni i dosljedno primijenjivani kriteriji za imenovanje stručnjaka za eksterno osiguranje kvaliteta
- odgovarajući brifinzi ili obuka za stručnjake, program i dokumentacija za obuku stručnjaka, ili planiranu ili realiziranu;
- angažman međunarodnih stručnjaka
- učesce studenata
- kodeks ponašanja za stručnjake za evaluaciju

Standard 2.3

Izvještaji o evaluaciji trebaju biti dostupni javnosti i napisani tako da budu jasni i razumljivi. Sve odluke, pohvale i preporuke iz izvještaja trebaju biti lake za pronaći i lako razumljive u smislu svrhe evaluacije i kriterija korištenih pri donošenju odluka.

Smjernice za navedeni standard

Uobičajeno struktura izvještaja sadrži opis, analizu (uključujući relevantne dokaze), zaključke, pohvale i preporuke. Potrebna je adekvatno preliminarno objašnjenje tipa evaluacije, njene svrhe i posljedica odluka evaluacije (npr. odobravanje ili neodobravanje sistema internog osiguranja kvaliteta, akreditacija studijskih programa, itd.) i kriterija korištenih pri donošenju odluka. Ključni rezultati, zaključci i preporuke trebaju biti lako dostupni čitaocima.

Pokazatelji za navedeni standard

- objavljeni izvještaji
- dobro strukturirani, čitljivi izvještaji
- objavljena osnovna metodologija za izradu izvještaja

Standard 2.4

Procesi osiguranja kvaliteta koji sadrže preporuke za dalje djelovanje ili koji zahtijevaju naknadnu izradu akcionog plana trebaju imati ranije određene procedure za naknadne

aktivnosti koje će se dosljedno provoditi.

Smjernice za navedeni standard

Osiguranje kvaliteta je trajni proces unapređenja. Nakon objavljivanja izvještaja o eksternoj evaluaciji i njegovih preporuka, institucija koja podliježe evaluaciji treba izraditi plan akcije. Procesi naknadnih aktivnosti trebaju provjeriti do koje mjere su ove preporuke implementirane.

Pokazatelji za navedeni standard

- Definirane procedure naknadnih aktivnosti u skladu sa izvještajima
- Definirani rokovi za aktivnosti u skladu sa preporukama stručnjaka
- Planovi akcije, zadaci, vremenski okvir i odgovornosti

Standard 2.5

Periodično treba vršiti eksterno osiguranje kvaliteta sistema za interno osiguranje kvaliteta institucije i njenih studijskih programa. Dužina ciklusa treba biti ranije određena i objavljena.

Smjernice za navedeni standard

Sve kasnije eksterne evaluacije trebaju uzeti u obzir napredak postignut od prethodne evaluacije.

Pokazatelji za navedeni standard

- Definirani ciklusi eksternog osiguranja kvaliteta i njihova redovna implementacija
- Vremenski okvir za eksternu evaluaciju.

Standard 2.6

Tijelo/tijela zaduženo/a za eksterno osiguranje kvaliteta treba/ju biti formalno priznato/a od strane kompetentnih javnih vlasti u Europskom prostoru visokog obrazovanja i treba/ju imati osnovano pravno uporište. Također se treba pridržavati zahtjeva legislativne nadležnosti u sklopu kojih djeluje/ju kao i Standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta u Europskom području visokog obrazovanja.

Smjernice za navedeni standard

Procedure za eksterno osiguranje kvaliteta bi bile unaprijevene ako bi bilo transparentno do koje mjere je osiguranje kvaliteta uslužnika osigurano priznatim agencijama. Javne, privatne i

tematske agencije koje djeluju ili planiraju djelovati u Europi trebaju biti priznate kao profesionalne i vjerodostojne agencije za osiguranje kvaliteta.

Pokazatelji za navedeni standard

Implementacija ovog standarda zahtjeva prelazne odredbe:

U toku prelazne faze od 2 godine nakon usvajanja ovog dokumenta od strane vlasti u BiH,

- Agencija/agencije ovlaštena/e da izvrši/e eksterno osiguranje kvaliteta treba/ju raditi u skladu sa standardom 2.7 ovog dokumenta i relevantnim zakonodavnim zahtjevima u BiH.
- Strane/međunarodne agencije unajmljene da izvrše eksternu evaluaciju u BiH trebaju biti zvanično priznate od strane kompetentnih javnih vlasti u Europskom području visokog obrazovanja.

Pokazatelji za navedeni standard nakon prelazne faze od 2 godine

- Agencija/agencije sa punim članstvom u ENQA;
- Odobrene europske ili van-europske agencije koje djeluju u Europi i unesene su u Europski registar agencija za osiguranje kvaliteta

Standard 2.7

Agencija/agencije ili tijelo/tijela koje/a radi/e na aktivnostima eksternog osiguranja kvaliteta treba/ju biti nezavisno/a do te mjere da ima/ju autonomnu odgovornost za svoje djelatnosti i da zaključci i preporuke iz njegovih/njihovih izvještaja ne podliježu uticajima trećih strana poput visokoškolskih institucija, ministarstava ili drugih zainteresiranih strana.

Smjernice za navedeni standard

Agencija/agencije ili tijelo/tijela odgovorno/a za eksterno osiguranja kvaliteta morati će pokazati svoju nezavisnost putem mjera kao što su sljedeće:

- ◆ Operativna nezavisnost od visokoškolskih institucija i vlasti garantirana u zvaničnoj dokumentaciji (npr. upravni instrumenti ili pravni akti).
- ◆ Definicija i provođenje procedura i metoda, nominacija i imenovanje eksternih stručnjaka i određivanje ciljeva procesa osiguranja kvaliteta se vrši autonomno i nezavisno od vlasti, visokoškolskih institucija i organa političkog utjecaja.
- ◆ Iako se u toku procesa osiguranja kvaliteta konsultiraju relevantne zainteresirane strane za visoko obrazovanje, posebno studenti/učenici, konačni rezultati procesa osiguranja kvaliteta su odgovornost agencije/agencija.

11. LITERATURA:

1. Vlasceanu L., Grungerg L. I Parlea D., Quality Assurance and Accreditation; A Glossary of Basic Terms and Definitions, UNESCO – CEPES (European Centre for Higher Education), 2004., Bucharest, dostupno na: www.cepes.ro
2. Education and Culture, SOCRATES – TEMPUS, Uvod u projekt „Usklađivanje obrazovnih struktura u Europi“, Sveučilišni doprinos Bolonjskom procesu, 2000. do danas, dostupno na <http://tuning.unideusto.org/tuningeu>
3. Nacionalna zaklada za znanost, visoko školstvo i tehnološki razvoj Republike Hrvatske, Združeni studiji, 2007., Rijeka
4. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, CARDS 2002., Vodič kroz osiguranje kvaliteta u visokom školstvu, 2006. Zagreb
5. The International Organization for Standardization (ISO), <http://www.iso.ch/en>
6. BFUG (2001). Furthering the Bologna Process. Report to the Ministers of Education of the signatory countries. Prague, may 2001.. General Rapporteur: Prof. Pedro Lourtie, http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/0105Lourtie_report.pdf
7. Towards the European Higher Education Area. **Communique of the meeting of European Ministers in charge of Higher Education in Prague on May 19th 2001.**
8. **Realising the European Higher Education Area. Communique of the Conference of Ministers responsible for Higher Education in Berlin on 19 September 2003.**
9. EUA (2003). **Trends 2003: Progress towards the European Higher Education Area. Bologna four years after: Steps toward sustainable reform of higher education in Europe.**
10. BFUG (2003.) **Bologna Process Between Prague and Berlin. Report to the Ministers of Education of the signatory countries Berlin, September 2003. General Rapporteur: Prof. Pavel Zgaga**
11. Kohler Jurgen (2003.) **Quality Assurance, Accreditation and Recognition of Qualifications as Regulatory Mechanisms in the European Higher Education Area.**

12. European Commission (2004). **Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Implementation of Council Recommendation 98/561/EC of 24 September 1998 on Brussels, COM (2004)620**

13. **Graz Deklaration 2003. – Forward from Berlin:the Role of the Universities**

14. ENQA (2005). **Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. ENQA, Helsinki, 2005.**

15. BFUG (2005). **From Berlin to Bergen, General Report of the Bologna Follow-up Group to the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education Bergen, 19-20 May 2005 Oslo, 3 May 2005.**

16. EUA (2005). **Trends IV: European Universities Implementing Bologna.** Dostupno na: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/0105Lourtie_report.pdf

17. Prof.dr.sc.Pero Lucin; „Osiguranje kvaliteta u Europskom visokoobrazovnom prostoru“ „Kvalitet u visokom obrazovanju“, Rijeka 2007.